

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

LASTNIŠTVO BANK V TRANZICIJSKIH DRŽAVAH

Ljubljana, september 2003

URŠKA OCVIREK

IZJAVA

Študent/ka Urška Ocvirek izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Ivana Ribnikarja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 16. septembra 2003

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. LASTNIŠTVO BANK V EVROPSKI UNIJI	3
1.1. Direktive glede ustanavljanja in lastništva bank v Evropski uniji	3
1.2. Lastništvo bank v Evropski uniji.....	4
2. POMANJKLJIVOSTI BANČNEGA SISTEMA IN VZROKI BANČNIH KRIZ V TRANZICIJSKIH DRŽAVAH.....	6
3. MADŽARSKA.....	7
3.1. Banke in njihova lastniška struktura v obdobju 1950-1991	7
3.2. Prestrukturiranje bančnega sistema in privatizacija bank	8
3.2.1. Prestrukturiranje bank	8
3.2.2. Privatizacija bank	9
3.3. Lastništvo bank in njegovo spreminjanje po letu 1997.....	11
3.4. Madžarske banke in Evropska unija.....	12
4. POLJSKA.....	14
4.1. Poljsko bančništvo do leta 1989.....	14
4.2. Bančni sektor in spreminjanje njegovega lastništva v 90-ih letih.....	14
4.2.1. Oblikovanje sodobnega bančnega sistema	14
4.2.2. Program finančnega prestrukturiranja bank	16
4.2.3. Privatizacija bančnega sektorja	17
4.3. Združevanja, prevzemi in spremembe lastništva po končani privatizaciji.....	19
4.4. Poljske banke in Evropska unija	21
5. ČEŠKA.....	22
5.1. Uvedba dvostebnega bančnega sistema v Češkoslovaški republiki	22
5.2. Metode bančne sanacije	23
5.2. Privatizacija čeških državnih bank.....	25
5.3. Spremembe v lastništvu med in po privatizaciji	27
5.4. Češke banke in Evropska unija	29
6. LASTNIŠTVO BANK IN NJEGOVO SPREMINJANJE V OSTALIH TRANZICIJSKIH DRŽAVAH	30
6.1. Slovaška	30
6.2. Baltske države	32
6.3. Države bivše Jugoslavije.....	34
6.3.1. Srbija	35
6.3.2. Črna gora.....	36
6.3.3. Makedonija.....	37
6.3.4. Bosna in Hercegovina	38
6.3.5. Hrvaška.....	39
6.3.6. Slovenija.....	41
9. SKLEP.....	45
LITERATURA.....	47
VIRI.....	49

UVOD

Propad socialističnega sistema v državah srednje in vzhodne Evrope je povzročil veliko ovir v gospodarstvu in finančnem sistemu teh držav. V primerjavi z bančnimi sistemi razvitih (zahodnih) držav so imeli bančni sistemi nekdanjih socialističnih držav popoloma drugačno vlogo, saj so bili v svojem bistvu zgolj mehanizmi za alokacijo sredstev glede na politične zahteve in preference.

Lastniki bank v centralnoplanskih sistemih so bile države, in sicer neposredno ali posredno prek državnih institucij in podjetij. Nasprotno je bila za Jugoslavijo in kasneje za njene naslednice značilna družbena lastnina, kar pomeni, da je bil ekonomski sistem decentraliziran in da so bila nefinančna podjetja lastniki bank.

Ključna naloga na začetku tranzicijskega procesa v državah srednje in vzhodne Evrope je bila postavitve učinkovitega in stabilnega finančnega in s tem tudi bančnega sistema. Bančne reforme v tranzicijskih državah so se začele konec 80-ih let z uvedbo dvostopenjskega bančnega sistema. Izjema je bila Jugoslavija, kjer je bil tak sistem uveden že od sredine 50-ih let. V vodilnih, bolj razvitih tranzicijskih državah sta sanacija bank in prestrukturiranje bančnega sektorja dobila zagon že v začetku 90-ih let, ko so te države sprejele novo bančno zakonodajo in so se bančni sektorji odprli najprej za domačo, kasneje, z občutnim časovnim zaostankom, pa tudi za tujo konkurenco.

Namen tega diplomskega dela je prikazati, kako se je v tranzicijskih državah skozi procese sanacije, prestrukturiranja in privatizacije državnih bank ter procese vključevanja v globalne mednarodne trende konsolidacije, povezovanj in prevzemov spreminjalo lastništvo bank. Ker si vse te države želijo vstopiti v Evropsko unijo (EU), so v prvem poglavju predstavljene glavne zahteve glede lastništva bank, ki so bile določene z Drugo bančno direktivo leta 1989. Na kratko je predstavljena lastniška struktura bank v državah EU in značilni trendi v bančnem sektorju.

Strokovnjaki uporabljajo dve različni metodologiji pri razlagi lastništva banke. Po mnenju nekaterih je banka v tujem lastništvu, kadar lastniški delež tujca oziroma tujcev znaša več kot 50%, v obratnem primeru je v domači lasti. V diplomskem delu sem uporabila drugo metodo, kjer razlaga temelji na dejanskem %, ki pripada določenemu lastniku. Poudarek torej ni na tem, kdo ima večinski delež v banki, ampak kakšen je delež posameznega lastnika in kako se je skozi procese ta delež spreminjal, s tem pa je razviden tudi odnos posameznih držav do prodaje domačih bank tujim kupcem.

V drugem poglavju so na kratko povzeti glavni, med seboj prepletajoči se dejavniki oziroma pomanjkljivosti delovanja bank, ki so pripeljale do bančnih kriz v tranzicijskih državah. Različno reševanje teh kriz je vplivalo tudi na različno lastniško strukturo bank v teh državah.

V naslednjih treh poglavjih so podrobno predstavljeni bančni sistemi ter spreminjanje lastništva bank na Madžarskem, Poljskem in Češkem. Prikazane so razmere v bančnem sektorju pred začetkom prehoda ter načini sanacije in privatizacije bank, ki so vplivali na strukturo lastnikov bank.

Šesto poglavje opisuje procese, ki so se in se še odvijajo v okviru tranzicije v bančnih sektorjih Slovaške, baltskih držav in držav bivše Jugoslavije. Primerjava med temi državami nam pokaže, da so tudi različne geografske in zgodovinske razmere vplivale na različno hitrost in sposobnost vpeljevanja sprememb v bančne sisteme, kar je vplivalo na različno lastniško strukturo bank.

Nekatere tranzicijske države so že popolnoma zaključile s procesi sanacije in privatizacije bank, medtem ko so se v nekaterih državah ti procesi šele dobro začeli. Medtem ko so baltske države in vzhodnoevropske države (nekatero bolj, nekatere manj) uspešno izpeljale sanacijo in privatizacijo velikih državnih bank, pa je predvsem zaradi vojne pri nekaterih bivših državah Jugoslavije prišlo do časovnega zamika v začetku teh procesov. Pri privatizaciji velikih bank se je v teh državah pojavljal zaščitniški odnos do domačih bank, saj jih niso hoteli oziroma jih nočejo prodati tujcem, domače pravne in fizične osebe pa so bile oziroma so finančno prešibke za njihov nakup. Vendar bodo morale tudi te države čimprej privatizirati državne banke ter se odpreti tujemu kapitalu, če se bodo želele uspešno in učinkovito vključiti v mednarodne tokove. Le tako bodo lahko njihove banke konkurirale tujim bankam in le tako bodo zanimive tujim (predvsem zahodnim) bankam.

1. LASTNIŠTVO BANK V EVROPSKI UNIJI

1.1. Direktive glede ustanavljanja in lastništva bank v Evropski uniji

Področje poslovanja bank je v državah EU urejeno z direktivami, ki urejajo poslovanje finančnih institucij. Direktive EU predstavljajo minimalni pravni okvir, ki ga morajo države članice in države kandidatke za pridruženo članstvo upoštevati pri sprejemanju zakonodaje na področju finančnih storitev.

Napredek na področju odpravljanja ovir prostemu ustanavljanju in nudenju bančnih storitev je bil omogočen z novim pristopom, ki izvira iz Bele knjige in je privedel do oblikovanja Druge bančne direktive glede usklajevanja zakonov, predpisov in administrativnih določil, ki se nanašajo na poslovanje bank in dopolnjujejo direktivo 77/780/EEC, sprejeto 15.12.1989. To direktivo je soglasno sprejelo takrat še 12 članic Evropske skupnosti, v veljavo pa je stopila 1.1.1993¹.

Prva bančna direktiva (DIR 77/780/EEC), z dne 12.12.1977, opredeljuje koordinacijo zakonov in podzakonskih predpisov v zvezi z začenjanjem in opravljanjem poslov finančnih institucij. Ta direktiva je določila obvezen sistem izdaje dovoljenj in nadzora nad poslovanjem finančnih institucij.

Druga bančna direktiva (DIR 89/646/EEC) je bistveno izpopolnila minimalne zahteve glede na prvo direktivo in pomeni temelj ureditve poslovanja bank in drugih kreditnih institucij EU. Pomembna je zaradi uveljavitve načela enotne bančne licence², načela nadzora domače države³ in enotnih standardov pri opravljanju nadzora. Te dopolnitve so pozitivno vplivale na proces usklajevanja zakonodaje držav članic in s tem povečale stopnjo liberalizacije pri opravljanju finančnih storitev. Direktiva opredeljuje pogoje, ki jih morajo banke v EU upoštevati pri svojem poslovanju. Ti pogoji se nanašajo na kapitalske zahteve, lastništvo, kontrolo kvalificiranih deležev, holdinge v nebančnih sektorjih in bančni nadzor.

¹ Second Council Directive of 15 December 1989 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and amending Directive 77/780/EEC, (89/646/EEC), 1989.

² Na podlagi tega načela (angl. single banking licence) lahko banke opravljajo finančne storitve in odpirajo podružnice v državah članicah brez omejitev. Kreditna institucija, ki ima dovoljenje za poslovanje v eni izmed držav članic, lahko opravlja dejavnost v katerikoli drugi državi članici prek podružnic ali drugih oblik brez pridobitve dovoljenja te države. Za ustanovitev podružnice v drugi državi članici torej ni potrebno dovoljenje te države, temveč le vnaprejšnja posvetovanja nadzornih organov obeh držav.

³ Bistvo načela nadzora domače države (angl. home country control) je, da je za izdajo dovoljenj in nadzor banke kot celote pristojen nadzorni organ države, kjer ima banka sedež. Država, v kateri je podružnica tuje banke, je pristojna samo za nadzor podružnice z monetarnega vidika, ne pa tudi za celotni bančni nadzor. Država lahko zahteva le, da se tuja podružnica prilagodi posebnim ukrepom njenega nacionalnega prava, če je ta v skladu s pravom EU.

Banke, ki želijo pridobiti licenco za opravljanje bančnih poslov, morajo pristojnim organom posredovati informacije o identiteti delničarjev oziroma članov institucij, ki imajo kvalificirane deleže, prav tako pa tudi informacijo o velikosti teh deležev⁴. Pristojni organi lahko prošnjo zavrnejo, če po merilu zdravega in smotrnega upravljanja niso zadovoljni z lastniki ali člani institucije. Državam direktiva dopušča možnost, da uvedejo ostrejšje pogoje za izdajo licenc, vendar pa bi bilo v nasprotju z osnovnim principom EU, če bi ti ostrejši pogoji skrivali nacionalno diskriminacijo.

Za spremljanje lastništva in njegovih sprememb v bankah direktiva določa, da mora posameznik ali pravna oseba, ki namerava pridobiti ali prodati kvalificirani delež v neki banki, to predhodno najaviti pristojnemu organu in pri tem opredeliti velikost tega deleža. Lastniki kvalificiranih deležev morajo obvestiti pristojne organe o nameri, da povečajo ali zmanjšajo delež in s tem presežejo ali zdrsnejo pod prelomnih 20%, 33% ali 50% kapitala ali glasov pri upravljanju. Ne glede na prelomne velikosti mora biti obvezno najavljen vsak nameravani nakup ali prodaja kapitala oziroma glasov pri upravljanju, če temu sledi, da neka banka postane ali preneha biti podružnica določene osebe.

Razen obveznosti za potencialne kupce in prodajalce, da svoje namere najavijo pristojnim institucijam, so tudi banke dolžne obvestiti pristojni organ o vsaki pridobitvi ali prodaji kapitala, ki ima za rezultat pomik nad ali pod prelomno velikost. Standardni postopek je, da morajo banke vsaj enkrat letno obvestiti pristojne organe o imenih delničarjev in članov, ki imajo kvalificirane deleže ter velikosti njihovih deležev.

Države članice so obvezane, da od nadzornega organa zahtevajo prekinitve stanja, v katerem vpliv, ki ga ustvarja lastnik kvalificiranega deleža, negativno deluje na normalno upravljanje banke. V direktivi je naštetih nekaj ukrepov, ki jih pristojne institucije uporabijo v taki situaciji: sankcije proti direktorjem, managerjem, odvzem glasov pri upravljanju, sodna prijava itd. Podobno so naštetih tudi ukrepi proti osebam, ki pristojnim organom ne pošiljajo informacij o nameravanem nakupu ali prodaji deležev.

1.2. Lastništvo bank v Evropski uniji

Za razvite evropske države je značilno, da se večinski del bančnega sistema nahaja v rokah domačih lastnikov (bank, zavarovalnic, institucionalnih investitorjev, delniških družb) in da t.i. zaklenjeno lastništvo onemogoča sovražne prevzeme s strani tujih lastnikov. Medtem ko so imele leta 2000 tuje (zahodne) banke v lasti že več kot polovico bančnega sektorja držav srednje in vzhodne Evrope, je bilo v državah članicah EU v lasti tujcev v povprečju le približno 10% bank (Lah, 2001, str. 47).

⁴ Kvalificirani delež je neposredni ali posredni delež, ki predstavlja 10% in več kapitala ali glasov pri upravljanju oziroma tisti delež, ki omogoča izvajanje pomembnega vpliva na upravljanje (1. člen direktive 89/646/EEC).

V zadnjih desetih letih je bilo v EU veliko povezav med bankami, ki so bile praviloma znotraj nacionalnih meja⁵. Po podatkih Commerzbank Securities je bilo v EU v obdobju 1991-2001 49 bančnih združitvev in prevzemov. Med 25 največjimi združitvami oziroma prevzemi sta bila le dva meddržavna, in sicer sta se leta 1998 združili švedska Nordbanka in finska Merito, leta 2001 pa je francoski Crédit Commercial de France prevzela največja britanska bančna skupina HSBC (Povalej, 2002, str. 8). Doslej največ primerov meddržavnih bančnih združitvev je bilo v državah Beneluksa in Skandinavije, torej v državah s podobno zgodovino in kulturo.

Če je v državi dovolj finančnih institucij, potem so le-te prevladujoče lastnice drugih finančnih institucij in ne samo bank. Velja torej, da so lastnice teh institucij predvsem druge finančne institucije, katerih lastnice so spet druge finančne institucije. V ta krog se lahko v večjem ali manjšem obsegu vključijo tudi nefinančna podjetja. Ta mreža lastniških povezav med bankami in ostalimi institucijami privede do t.i. zaklenjenega lastništva, saj je kontrolni delež delnic trdno v rokah drugih finančnih institucij. Ribnikar (2001, str. 52) meni, da je takšnega zaklepanja podjetij in predvsem bank v Evropi kar nekaj in da je to tudi eden od razlogov za sorazmerno majhen delež tujih lastnikov v bančništvu evropskih držav.

Razen mednarodnih združevanj in prevzemov imajo banke na voljo kar nekaj alternativ. Ena od njih so različna strateška zaveznitva, pogosto okrepljena z navzkrižnim lastništvom delnic⁶. Tako ima npr. španska BSCH (Banco Santander Central Hispano) navzkrižno lastništvo delnic in strateško zaveznitvo z britansko Royal Bank of Scotland, s Société Générale v Franciji (tej je pomagala v obrambi pred prevzemom s strani banke Paribas), z nemško Commerzbank in italijansko San Paolo IMI (Povalej, 2002, str. 8).

Proces vseevropske konsolidacije naj bi bil neogiben pojav v naslednjih letih, tako da bi na koncu obstajalo nekaj velikih elektronskih bančnih skupin ob hkratni konkurenci manjših, nišnih bank. Vendar pa bo ta proces napredoval zelo počasi, saj zaenkrat obstaja mnogo ovir na poti do nastanka vseevropskih bank (omejitvena protimonopolna zakonodaja, različne navade in kulture, podpora državnih vlad k ohranjanju in zaščiti največjih nacionalnih bank, različne zakonodaje med državami itd.).

⁵ Vzroki za dosedanjo maloštevilčnost meddržavnih bančnih združitvev in prevzemov naj bi bili v različnih pravnih ureditvah posameznih držav in s tem povezanimi stroški prevzema, pa tudi v prilagoditvi finančnih produktov specifičnim zakonodajam, kulturi in navadam potrošnikov ter v protimonopolni zakonodaji na nacionalnih ravneh in tudi v okviru EU.

⁶ Med bankami je dovoljeno navzkrižno lastništvo do manj kot 10%, torej ena od bank ne sme imeti v drugi banki večjega lastniškega deleža od desetih odstotkov (Ribnikar, 2002, str. 52).

2. POMANJKLJIVOSTI BANČNEGA SISTEMA IN VZROKI BANČNIH KRIZ V TRANZICIJSKIH DRŽAVAH

V zadnjih letih je bilo v svetu nekaj zelo velikih bančnih kriz (azijska, ruska, argentinska), ki so rušilno vplivale na domača gospodarstva in na dogajanje v celotnem bančnem in poslovnem svetu.

Do bančnih kriz v tranzicijskih državah je prišlo zaradi različnih med seboj prepletajočih se dejavnikov oziroma zaradi pomanjkljivosti delovanja novo ustanovljenih komercialnih bank. Ti dejavniki oziroma pomanjkljivosti so:

- nezadostna kapitalizacija in podedovano breme slabih posojil (angl. bad loans), saj je v monobančnem sistemu dodeljevanje posojil temeljilo na vladnih direktivah;
- zaradi geografskega značaja bank so bili kreditni portfelji osredotočeni na določeno geografsko področje ali industrijsko vejo, kar je pomenilo prekomerno izpostavljenost tveganjem relativno slabše ekonomske uspešnosti tega področja ali sektorja, prav tako pa je to tudi pomenilo, da med bankami ni bilo prave konkurence;
- neprimerna lastniška struktura – banke so bile v neposredni ali prek državnih podjetij v posredni državni lasti oziroma v primeru Jugoslavije v družbeni lasti;
- pomanjkljivi zakonski okviri in šibak bančni nadzor;
- slabo izobražen kader, neprimerna notranja kontrola in visoki administrativni stroški bank;
- splošna makroekonomska nestabilnost kot posledica gospodarskega preoblikovanja – razpad Sveta za vzajemno gospodarsko pomoč (COMECON) je za mnoga podjetja, komitente bank, pomenil izgubo tradicionalnih izvoznih trgov, vse to pa je spremljal še strm padec domačega povpraševanja.

Skupek teh dejavnikov je v skoraj vseh bančnih sistemih tranzicijskih držav pripeljal do številnih kriz, na katere so se države različno odzvale. To različno reševanje kriz je vplivalo na različno lastniško strukturo bank v tranzicijskih državah, kar nas v tem diplomskem delu tudi najbolj zanima. Vsekakor so morale vse te države te faktorje odpraviti, da so banke lahko normalno poslovale, se sanirale in v večini primerov tudi privatizirale.

3. MADŽARSKA

3.1. Banke in njihova lastniška struktura v obdobju 1950-1991

Do leta 1987 je imela Madžarska monobančni sistem; to pomeni, da je Narodna banka Madžarske (Magyar Nemzeti Bank – MNB) opravljala tako centralnobančno kot tudi komercialnobančno funkcijo. Z uvedbo dvostebnega bančnega sistema je bila povezana ustanovitev treh novih bank, ki so v veliki meri prevzele drugo, komercialnobančno funkcijo.

Magyar Hitelbank je nastala iz kreditnega oddelka MNB za industrijo, ki je bil leta 1985 ustanovljen z željo po delitvi med kreditiranjem podjetij in ostalih operacij centralne banke. Tako je bilo ob ustanovitvi v lasti države 76,8% lastniškega kapitala, ostali delež pa je bil razdeljen med 340 podjetij in zadrug. Országos Kereskedelmi és Hitel Bank – K&H je bila ustanovljena leta 1987 iz kreditnega oddelka MNB za kmetijstvo. Lastniški kapital države je znašal 86,5%, ostalih 13,5% pa je bilo v lasti 387 podjetij in zadrug. Tretja banka, ustanovljena leta 1987, je bila Budapest Fejlesztési és Hitelbank - BB (Budapest Bank). Nastala je z združitvijo Budapest Hitel Bank (ki je začela s poslovanjem kot prva neodvisna komercialna banka leta 1985), kreditnega oddelka MNB s sedežem v Budimpešti in delov bivše Allami Fejlesztési Bank⁷. Lastništvo te banke so si delile država (85,1%) ter 40 podjetij in zadrug (Friedlander, 1988, str. 6-8).

Pred to delitvijo so že delovale nekatere ozko specializirane banke, ki do spremembe bančnega sistema v dvostebni sistem niso bile banke v pravem pomenu besede, ampak zgolj finančne institucije, ki so delovale v skladu s plani in direktivami, torej na podlagi političnih odločitev. Vse te banke so bile v večinski, posredni ali neposredni državni lasti, tuje lastništvo pa je bilo prisotno samo v treh bankah.

Dve takšni zelo ozko specializirani banki sta bili Országos Takarékpénztár - OTP (Nacionalna Hranilnica), ki je zagotavljala bančne storitve gospodinjstvom, in Magyar Külkereskedelmi Bank - MKB (Banka za zunanjo trgovino), specializirana za financiranje trgovine s tujino. V državnih rokah je bilo 77,2% lastništva te banke, ostalo pa v rokah 12-ih podjetij (Friedlander, 1988, str. 9). Delovala je tudi Allami Fejlesztési Bank, ki je nadzirala in financirala državne investicijske projekte⁸.

Tuje lastništvo je bilo prisotno v treh komercialnih bankah. Central European International Bank – CIB je bila ustanovljena leta 1979, njeno lastništvo pa je bilo razdeljeno med MNB in šest zahodnih bank. V letih 1985-86 sta bili ustanovljeni Citibank Budapest z 80%

⁷ Državna razvojna banka.

⁸ Banko je z delitvijo leta 1987 nadomestil Inštitut za razvoj, njene tržne oziroma komercialne aktivnosti pa so se prenesle na komercialne banke.

lastništvom Citibank New York in 20% lastništvom MNB ter Unicbank - 15% tujega deleža v lastništvu (Friedlander, 1988, str. 13-14).

Ugotovimo torej lahko, da je bila večina bank do spremembe v dvostebni bančni sistem v neposredni ali prek državnih podjetij v posredni državni lasti in samo v treh je bilo prisotno tuje lastništvo. Takšno stanje je vladalo vse do leta 1994, ko se je začel val privatizacije madžarskih bank, kjer je država dala prednost tujim strateškim partnerjem.

Zakon o Narodni banki Madžarske in Zakon o finančnih institucijah, ki sta stopila v veljavo leta 1991, sta postavila osnovo sodobnega bančnega sistema. Kot samostojna institucija je bila ustanovljena Agencija za bančni nadzor. Med drugim je bilo določeno, da morajo banke mesečno, četrletno in letno Agenciji za bančni nadzor poročati o poslovanju največjih delničarjev bank (to so tisti, ki imajo več kot 5% celotnega lastniškega kapitala) ter dodati seznam vseh delničarjev.

Zakon o bankah je določil pogoje za podeljevanje licenc za opravljanje bančnih poslov (minimalne kapitalne zahteve, kapitalna ustreznost, kapitalna izpostavljenost, lastniška struktura). Glede lastniške strukture je določil, da je maksimalni delež posamezne pravne ali fizične osebe v eni banki 25%. Država je leta 1991 imela v neposredni in posredni lasti več kot 70% sredstev vseh bank, zato so bili privatizacijski načrti v naslednjih letih usmerjeni v znižanje tega deleža. V zakonu ni bilo postavljenih omejitev glede vstopa tujih bank.

3.2. Prestrukturiranje bančnega sistema in privatizacija bank

3.2.1. Prestrukturiranje bank

Problem slabih posojil je postajal z leti vedno večji. Z njim so se ubadale samo novonastale državne banke, ne pa tudi privatne in tuje banke. Madžarska vlada na začetku ni storila ničesar v smeri reševanja tega problema, vse dokler ni delež slabih posojil v državnih bankah postal tako visok, da je kar nekaj velikih državnih bank postalo plačilno nesposobnih. Sanacija bank je postala neizogibna. Prestrukturiranje bank se je pričelo konec leta 1992, in sicer je proces potekal v treh fazah:

1. FAZA: čiščenje portfeljev na strani bank

Problematične banke⁹ so konec leta 1992 in v začetku leta 1993 v zameno za slaba posojila prejele državne obveznice z 20-letno dospelostjo. Te dolgove je prevzela Hungarian Investment and Development Corporation, institucija v državni lasti. Obseg slabih posojil se je precej zmanjšal, vendar pa je ta ukrep iz dveh pomembnih razlogov le

⁹ Problematičnih je bilo 14 komercialnih bank, katerih kapitalna ustreznost je padla pod 7% (Kovacs, 1997, str. 4).

začasno in delno izboljšal razmere v bančnem sistemu. Prvi razlog je bil v tem, da velik delež problematičnega portfelja bank še zmeraj ni bil odstranjen iz bank in drugič, da ta ukrep ni bil povezan z organizacijskimi, poslovnimi in upravnimi spremembami v bankah.

2. FAZA: čiščenje portfeljev na strani podjetij

V drugi polovici leta 1993 se je vlada odločila, da bo od bank v zameno za državne obveznice odkupila dolgove 12-ih podjetij. Po mnenju oblasti so imela ta podjetja, ki niso bila več sposobna servisirati dolgov, zelo pomembno vlogo za gospodarstvo, zato jih je bilo treba rešiti pred stečajem ali likvidacijo. To je bil še en delni ukrep, ki pa ni bistveno izboljšal situacije. Večino tako prevzetega dolga je morala vlada odpisati, to pa pomeni, da so bili fiskalni stroški tega čiščenja zelo visoki – 1,6% BDP¹⁰ (Szapáry, 2001, str. 11). Kljub tem sanacijskim ukrepom je delež slabih posojil nenehno naraščal in je dosegel 30% celotnega kreditnega portfelja bank.

3. FAZA: dokapitalizacija bank

Konec leta 1993 je postalo jasno, da v preteklem letu izvedeni delni ukrepi niso prinesli željenih rezultatov in da je potrebna obsežna dokapitalizacija. Ta je potekala v treh fazah, njen glavni cilj pa je bil, da se v problematičnih bankah doseže 8% kapitalna ustreznost. V prvih dveh fazah je vlada od bank odkupila novo izdane delnice in jih plačala z državnimi obveznicami. Te kapitalske injekcije so povzročile, da se je neposredna državna lastnina v bankah povečala s 40% v letu 1992 na 66% v letu 1994 (Gaspari et al., 2002, str. 26). V tretji fazi je vlada dodelila bankam subordinirano posojilo in s tem je bil dosežen glavni cilj dokapitalizacije – kapitalska ustreznost v vseh glavnih bankah je bila najmanj 8%.

3.2.2. Privatizacija bank

Poleg sanacije problematičnih bank ter reševanja likvidnostnih in solventnostnih problemov je bil cilj prestrukturiranja bank tudi ustvariti takšne okoliščine, v katerih bi se lahko izvedla uspešna privatizacija. Ta naj bi pomenila zadnji korak k krepitvi in stabilizaciji bančnega sistema.

V Zakonu o finančnih institucijah je bilo določeno, da mora država do januarja 1997 svoj lastniški delež v bankah znižati na 25%. Sprejeta je bila privatizacijska strategija, na podlagi katere naj bi 30-50% lastniškega deleža prodali tujim strateškim investitorjem, 2-10% finančnim investitorjem, zaposlenim in vodstvu 5-10%, malim investitorjem pa 5-20% (Narat, 1996, str. 88). Snovalci te strategije so se odločili, da bi bilo najboljšo, da se banke prodajo tujim strateškim investitorjem, ki lahko zagotovijo svež kapital, novo znanje in tehnologijo ter tudi nove trge.

¹⁰ Bruto domači proizvod.

V obdobju 1994-1997 je bilo šest državnih bank, od tega štiri največje, prodanih tujim bankam. Ta privatizacija je bila v večini primerov izpeljana v obliki javnih razpisov in izvedena s kapitalskimi injekcijami. Vlada je začasno ohranila manjšinski delež, prav tako tudi European Bank of Reconstruction and Development - EBRD (sodelovala je pri privatizaciji treh največjih bank). Prisotnost teh dveh institucij je strateškim investitorjem pomenila jamstvo v primeru, če bi katera od bank zabredla v težave.

Prva delna privatizacija je bila izpeljana julija 1994, ko je bilo 41,71%¹¹ lastniškega deleža Magyar Kúkereskedelmi Bank prodano Bayerische Landesbank (25,01%) in EBRD (16,7%). Leta 1995 je bilo DEG-u (Deutsche Entwicklungs Gesellschaft-u) prodanih nadaljnih 8,33%, dokončna privatizacija pa je bila izvedena v maju 1996, ko je Bayerische Landesbank Girozentrale odkupila še dodatnih 25% lastniškega kapitala.

Januarja 1996 je država 60% lastniški delež v Budapest Banki prodala dvema strateškima mednarodnima investitorjema – 32,5% je odkupila EBRD, 27,5% pa General Electric Capital - GEC s sedežem v ZDA. Vlada je morala za prodajo tega deleža tujcem dati soglasje, saj Zakon o bankah določa, da je potrebno dovoljenje vlade, če tuja investicija v madžarski banki presega 10% lastniškega kapitala.

Julija 1996 je bilo ponujenih 89,23% lastniškega deleža Magyar Hitelbank. Zainteresirane so bile štiri velike tuje banke, vendar pa sta si na koncu ta delež razdelili Creditanstalt (Avstrija) in ABN AMRO Bank (Nizozemska). To naj bi bila ena najuspešnejših privatizacij na Madžarskem, sa je bila dosežena zelo visoka nakupna cena.

V tem mesecu je bila privatizirana tudi General Banking and Trust Co. Ltd. – GBT¹², katere 50% lastniški delež je od države odkupilo rusko podjetje Gazprom, ostalih 50% pa je odkupil Central European Development Corporation (CEDC). Lastništvo te banke je bilo do takrat v rokah ÁPV Rt¹³ (Državna družba za privatizacijo) in CEDC. Gazprom je na podlagi nakupne pogodbe moral do konca leta 1996 povečati kapital banke na 5 milijard HUF.

V maju 1997 je banka K&H od EBRD za začetek prestrukturiranja banke prejela posojilo v višini 30 milijonov USD. V istem letu je bilo 17,9% lastniškega deleža odkupljenih s strani Irish Life Plc., 7,33% pa s strani Espirito Santo Asset Administration Ltd..

V primeru največje banke (OTP) je bila prisotnost strateških investitorjev izključena. Vlada se je odločila, da mora ta banka ostati v večinski madžarski lasti in se privatizirati s prodajo

¹¹ Ta in ostali podatki v naslednjih odstavkih so povzeti po Kovacs (1997).

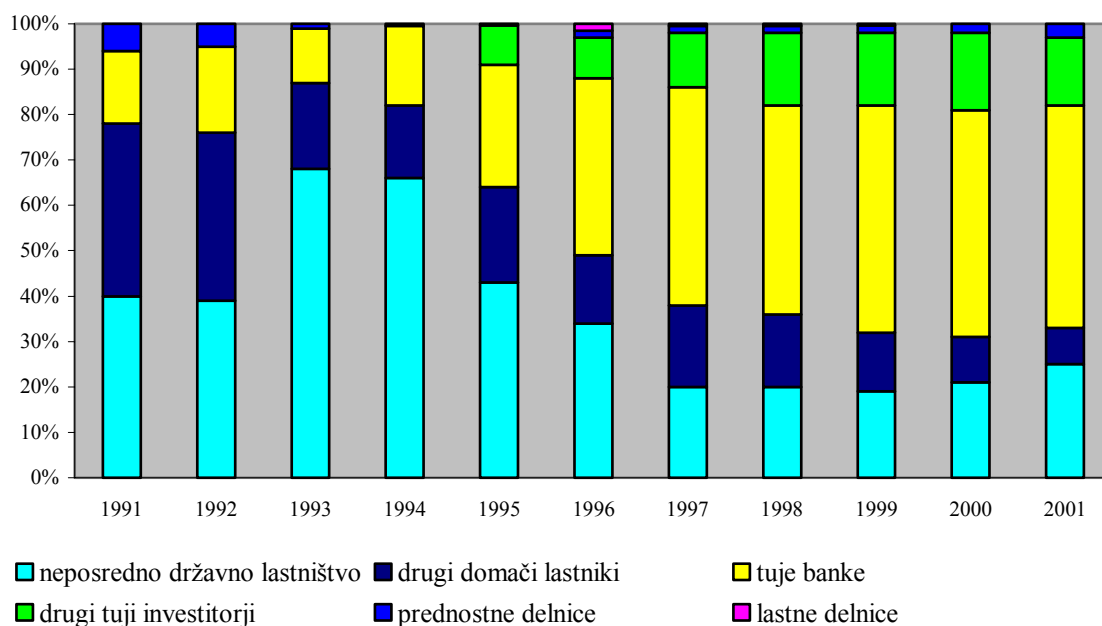
¹² Madžarski naziv banke je Általános Értékforgalmi bank, vendar pa se zanjo večinoma uporablja angleško ime.

¹³ Ta agencija je nastala leta 1995 z združitvijo ÁVU (State Property Agency), katere naloga je bila nadzor privatizacije in selekcija državnih podjetij, ki so bila pripravljena nanjo, in AV Rt (State Holding Company Inc.), ki je bila odgovorna za državno imetje, ki ni bilo pripravljeno na privatizacijo. Ena izmed nalog novonastale agencije je bila, da naj bi kot agent Ministrstva za finance skrbela za hitrejšo privatizacijo bank.

delnic v javnih ponudbah ter z zasebnim plasmajem. Banka je bila delno privatizirana julija 1995; 25% je ostalo v državnih rokah, 20% je bilo prenesenih na zdravstvene in pokojninske sklade, 5% pa na zaposlene.

Kot posledica privatizacije se je lastniška struktura madžarskega bančnega sektorja v drugi polovici 90-ih let drastično spremenila¹⁴. Iz Slike 1 je razvidno, da se je neposredno državno lastništvo v letih od 1994-1997 zmanjšalo s 66 na 20%, medtem ko se je tuje lastništvo v istem obdobju povečalo s 16 na 61%. Med tujimi lastniki so prevladovale banke iz držav EU.

Slika 1: Lastniška struktura madžarskega bančnega sektorja v obdobju 1991-2001 (v %)*

*Podatki se nanašajo na zadnji dan v letu.

Vir: Gaspari Mitja et al., 2002, str. 27.

3.3. Lastništvo bank in njegovo spreminjanje po letu 1997

Po procesu privatizacije bank se je lastniška struktura v nekaterih bankah še močno spreminjala. Tako je leta 1998 EBRD prodala svoj 17,58% lastniški delež v Magyar Kútkereskedelmi Bank BEWAG-u (Bank für Arbeit und Wirtschaft AG), od katere je Bayerische Landesbank odkupila 7,2% delež ter z dovoljenjem Agencije za nadzor bank in kapitalskega trga tudi celotni delež DEG-a. Tako ima sedaj Bayerische Landesbank v lasti 89,3% lastniškega deleža, BEWAG ima 10,38%, ostalih 0,32% pa je razdeljeno med majhne domače in tuje investitorje (MKB the Bank: Shareholders, 2003).

¹⁴ Poleg učinkov privatizacije se je prisotnost tujcev krepila tudi z odpiranjem hčerinskih podružnic tujih bank, kar je spodbujala liberalna politika podeljevanja licenc.

General Electric Capital je leta 2001 postal večinski lastnik Budapest Banke (99,17%) z nakupom dodatnih 33,57% lastniškega deleža EBRD, 23,76% ÁPV Rt ter 13,44% majhnih delničarjev (Business Report of Budapest Bank, 2002).

Močno se je spremenila tudi lastniška struktura OTP banke. Država je svoj delež prodala leta 1999, ker pa je obdržala zlato delnico, ima še vedno močan vpliv na dogajanje v tej največji madžarski banki. Marca 2002 se je na madžarski borzi začelo trgovati z njenimi delnicami, tako da je sedaj 80,8% deleža v lasti tujih investitorjev¹⁵, ostalo pa je v lasti zaposlenih in ostalih domačih investitorjev (Bank Profile, 2003).

Februarja 2001 je belgijska KBC svoj delež v novi K&H banki povečala z nakupom lastniških deležev Irish Life Plc. in Espirito Santo Asset Administration Ltd.. Magyar Hitelbank se je preimenovala v ABN AMRO Hungarian Bank¹⁶ in se leta 2001 združila s K&H banko.

Delež tujega lastništva se torej po letu 1997 ni bistveno spremenil, kar je razvidno tudi iz Grafa 1. Splošno gledano se je od konca procesa privatizacije lastniška struktura celotnega bančnega sektorja le malo spremenila, bolj se je spreminjala lastniška struktura znotraj posameznih bank. Konec leta 2001 je tako znašal delež tujih investitorjev v registriranem kapitalu madžarskih bank 63%, delež države pa je nekoliko porastel – na 25%. Med tujimi lastniki bank še vedno prevladujejo banke iz držav EU.

Število bank je v zadnjih letih rahlo upadlo zaradi zaprtja, združitve ali pripojitev, in sicer s 45 na 41 v obdobju 1997-2001¹⁷. Močni konkurenčni pritiski, ki so v veliki meri posledica vstopa tujih bank in tujih lastnikov madžarskih bank, so prisilili banke k konsolidaciji. Leta 2001 je prišlo do združitve dveh velikih bank - K&H in ABN AMRO Hungarian Bank - ter dveh srednje velikih bank – hčerinski banki banke Bank Austria Creditanstalt in banke HypoVereinsbank¹⁸.

3.4. Madžarske banke in Evropska unija

Madžarski zakonski predpisi so na mnogih področjih že usklajeni s predpisi EU. Zadnje spremembe Zakona o bančništvu¹⁹ vključujejo celoten veljavni pravni red na tem področju. Med predpisi, ki se nanašajo na enotni trg in bodo začeli veljati ob vstopu Madžarske v Unijo,

¹⁵ Ta banka res ni pridobila strateškega investitorja, vendar pa je vseeno velik delež lastniškega kapitala sedaj v tujih rokah.

¹⁶ ABN AMRO Bank je odkupila lastniški delež te banke od Creditanstalt in tako postala 100% lastnik.

¹⁷ Od konca leta 1997 je bilo šest združitve in pripojitev, štirje izstopi in šest novih vstopov na bančni trg (Gaspari et al., 2002, str. 28).

¹⁸ Nemška HypoVereinsbank je leta 2001 prevzela Bank Austria Creditanstalt, temu pa je največkrat sledila združitve njunih tujih podružnic v vseh tranzicijskih državah.

¹⁹ Novi bančni zakon je bil sprejet leta 1997.

bo najbolj občutne spremembe povzročila uvedba »Enotnega evropskega potnega lista«²⁰, ki bo evropskim bankam omogočila opravljanje storitev tudi na Madžarskem, bodisi neposredno bodisi preko podružnic, ne da bi pri tem morale zaprositi za dodatno licenco. Trenutno veljavni predpisi glede odpiranja podružnic še vedno vsebujejo nekatere omejitve, ki pa bodo prenehale veljati s pristopom k EU.

²⁰ Načelo enotne bančne licence.

4. POLJSKA

4.1. Poljsko bančništvo do leta 1989

Pred drugo svetovno vojno je bilo poljsko bančništvo relativno dobro razvito, takoj po vojni pa so bile vse zasebne banke likvidirane in postavljen je bil nov centraliziran monobančni sistem, v katerem je Narodna banka Poljske – NBP (Narodowy Bank Polski) opravljala tako centralnobančno kot tudi komercialnobančno funkcijo.

Na začetku 80-ih let je poleg centralne banke delovalo še pet ozko specializiranih bank, ki so bile večinoma v 100% državni lasti. Te banke so bile: Bank Handlowy w Warszawie, Bank Polska Kasa Opieki, Bank Gospodarki Żywnościowej - BGŻ (državna zadružna banka), Bank Gospodarstwa Krajowego in Powszechna Kasa Oszczędności – PKO BP.

Leta 1982 je bil sprejet nov Zakon o bančništvu, ki je dovolil ustanavljanje novih bank. Nova zakonodaja je omogočala, da se banke ustanovijo kot delniške družbe, skupaj z bankami, ki imajo tudi delež tujega lastniškega kapitala. Odločitve glede tega naj bi še vedno sprejemala vlada. Do leta 1989 je vlada podelila dovoljenje za opravljanje bančnih poslov le dvema novima komercialnima bankama.

4.2. Bančni sektor in spreminjanje njegovega lastništva v 90-ih letih

4.2.1. Oblikovanje sodobnega bančnega sistema

Prava reforma poljskega bančnega sistema se je začela leta 1989, ko je Sejm²¹ sprejel novi Zakon o Narodni banki Poljske in Zakon o bančništvu. Slednji je oblikoval nov pravni okvir za delovanje bančnega sistema in podelil precejšnjo nadzorno moč guvernerju NBP.

Uveden je bil dvostopenjski bančni sistem z NBP kot centralno banko Poljske republike, od nje pa se je odcepilo 9 bank²², ki so prevzele komercialnobančno funkcijo. Te banke so bile:

- Powszechny Bank Gospodarczy (Łódź),
- Powszechny Bank Kredytowy (Varšava),
- Wielkopolski Bank Kredytowy (Poznan),
- Bank Śląski (Katowice),
- Bank Zachodni (Wrocław),

²¹ Poljski parlament.

²² Leta 1993 se je odcepila deseta banka – Polski Bank Inwestyjny SA.

- Bank Gdański (Gdansk),
- Bank Przemysłowo-Handlowy (Krakov),
- Bank Depozytowo-Kredytowy (Lublin),
- Pomorski Bank Kredytowy (Szczecin).

Te banke so imele svoje sedeže v velikih poljskih mestih, saj naj bi tam imele večji razvojni potencial, po drugi strani pa naj bi pripomogle k razvoju regije, v kateri so imele sedež. V začetni fazi so bile to državne banke s kapitalom, pridobljenim od NBP, leta 1990 pa so bile preoblikovane v delniške družbe v državni lasti.

Zakon o bankah je zelo omilil zahteve glede ustanavljanja novih bank, zaradi česar je število novo ustanovljenih bank po letu 1989 zelo naraslo²³. Ustanavljale so se lahko državne banke, združne banke, banke kot delniške družbe in državne združne banke. Zakon je dovolil tudi delovanje podružnic tujih bank in njihovih predstavništev²⁴. Glede podeljevanja licenc privatnim bankam je imela glavno besedo NBP, pri ustanovitvi državnih bank pa je le podajala svoje mnenje.

Zakon je določal tudi maksimalni lastniški delež posamezne pravne ali fizične osebe, in sicer naj ta ne bi presegel 25% celotnega lastniškega kapitala. Za nakup večjega deleža je bilo potrebno pridobiti dovoljenje guvernerja NBP.

Banke so se ustanovljale iz različnih vzrokov. Državne administrativne enote so v njih videle možnost zadovoljevanja svojih socialno-ekonomskih ciljev. Tako je bila npr. s strani Ministrstva za delo ustanovljena Bank Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych. Njen namen je bil financirati razvoj malih in srednjih podjetij in s tem ustvariti nova delovna mesta. Takšne banke so bile zelo nekonkurenčne glede na ostale velike banke, zato so kmalu zašle v težave.

Mnoge banke so bile ustanovljene tudi v želji zagotavljanja financiranja določenih sektorjev gospodarstva in/ali razvoja posameznih regij. Običajno so bile finančno zelo šibke, zato so bile v veliko primerih tarče prevzemov s strani večjih institucij.

Leto 1990 je bilo prelomno leto glede števila na novo ustanovljenih bank, saj je bilo podeljenih 49 licenc: 42 za ustanovitev delniške družbe z domačim (poljskim) kapitalom, 3 za delniške družbe z udeležbo tujega kapitala in 4 za ustanovitev združne banke, od tega 3 iz že obstoječih podružnic združnih bank (The Polish Banking system in the nineties, 2001, str. 33).

²³ V obdobju 1989-1992 je bilo ustanovljenih 70 bank z mešanim lastništvom (The Polish Banking system in the nineties, 2001, str. 49).

²⁴ Podružnice tujih bank lahko poleg bančnih poslov opravljajo tudi druge, ki so zapisani v aktu o ustanovitvi banke, medtem ko predstavništva ne smejo opravljati poslov, tudi bančnih ne. Ta skrbijo za sodelovanje in povezovanje glavne banke z domačimi bankami, podjetji in institucijami ter za promocijo glavne banke.

Obdobje od leta 1990 do začetnih mesecev leta 1992 je bilo zaradi omogočenih davčnih olajšav v prvih treh začetnih letih delovanja ter omogočenega prenosa 15% dobička ugodno tudi za ustanavljanje tujih bank. Ustanovljenih je bilo 7 bank v obliki delniških družb z večinskim tujim lastništvom, hkrati je bilo zelo majhno število na novo ustanovljenih podružnic tujih bank – samo tri (Société Générale, ING Bank, American Express).

V začetku leta 1991 so se začele kazati prve negativne posledice preveč liberalne politike podeljevanja bančnih licenc. Izkazalo se je, da je veliko bank finančno šibkih, nesolventnih, da ne dosegajo zahteve o minimalnem kapitalu, pokazalo se je pomanjkanje profesionalizma, nesposobnost največjih lastnikov itd.

Leta 1992 je Zakon o bančništvu doživel korenite spremembe in dopolnitve, pri čemer se je povečala tako nadzorna moč NBP kot tudi njena neodvisnost od vlade. Zagotovljeni so bili instrumenti za podporo privatizacije bank. Politika podeljevanja licenc je postajala vse bolj restriktivna. Določeno je bilo, da posamezen ustanovitelj ne sme posedovati več kot 50% deleža začetnega kapitala (razen če je ustanovitelj Državna zakladnica, domača banka ali tuje in mednarodne finančne institucije). Zato je bilo tega leta podeljenih samo 5 bančnih licenc (The Polish Banking system in the nineties, 2001, str. 34).

4.2.2. Program finančnega prestrukturiranja bank

Spomladi leta 1993 je v veljavo stopil Zakon o finančnem prestrukturiranju bank in podjetij, katerega cilj je bil rešiti problem slabih posojil in hkrati odpraviti poglobitve vzroke, ki so do njega pripeljali²⁵. V programu finančnega prestrukturiranja je bil uporabljen decentraliziran pristop k reševanju tega problema. Pripravljena je bila vrsta spodbud, ki bi k reševanju pritegnile tako banke kot dolžnike in bi prispevale k finančni disciplini na obeh straneh.

V programu je sodelovalo sedem regionalnih poslovnih bank in dve t.i. specializirani banki. Banke so se morale odločiti za najboljše strategije prestrukturiranja, pri čemer naj bi bile izgube bank minimalne, odnosi s komitenti pa naj bi se ohranili.

Dokapitalizacija je potekala ob pomoči posebnih državnih obveznic za prestrukturiranje, stroške pa sta si delili vlada in Sklad za privatizacijo poljskih bank, ki je bil ustanovljen leta 1992. V skladu z določili Zakona o finančnem prestrukturiranju so morali oddelki za izvajanje programa²⁶ očistiti ali prestrukturirati vsa ločeno klasificirana slaba posojila, ki so bila dodeljena pred koncem leta 1991. Ta postopek je moral biti dokončan do aprila 1994.

²⁵ Delež slabih posojil je namreč obsegal 20-30% celotnega kreditnega portfelja bank (Gaspari et al., 2002, str. 36).

Zakon je uvedel tri nove instrumente, ki so bili bankam na voljo, in sicer:

- **dogovor o bančni poravnavi**

Postopek se sproži na pobudo posojilojemalca, banka pa se po natančni analizi dolžnikove prijave odloči, ali bo sprožila postopek dogovora ali bo skušala prestrukturirati dolžnikovo institucijo ali pa bo preprosto prodala posojilo s precejšnjim popustom, prevzela izgubo in se izognila dodatnemu strošku prestrukturiranja.

- **prodaja dolga**

Banke lahko posojilo javno prodajo, pri čemer je edini pogoj, povezan s prodajo določenega posojila, da je dolg neodplačan. Javna prodaja je omogočala bankam, da so očistile svoje kreditne portfelje in se tako znebile neizterljivih posojil. Ta postopek se je uporabljal za dolgove tistih podjetij, kjer ni bilo velike verjetnosti, da bo prestrukturiranje učinkovito in kjer so banke menile, da bi bila izpolnitev terjatev prek stečaja ali likvidacije manj donosna.

- **zamenjava neodplačanega posojila v lastniški delež**

Ta postopek se je uporabljal izključno za obveznosti državnih podjetij in registriranih družb v lastništvu Zakladnice. Postopek zamenjave se je lahko uporabljal samo za dolg, ki je nastal pred 30. junijem 1992, izjemoma tudi za dolg, ki je nastal kasneje.

Zakon o finančnem prestrukturiranju se je izkazal kot zelo uspešen, saj je večina bank, ki je sodelovala v programu, izboljšala kakovost svojih kreditnih portfeljev in pridobila dragocene izkušnje pri poslih s slabimi posojili. V okviru tega programa je bilo prestrukturiranih veliko državnih podjetij. Problem slabih posojil se v letih 1994-2003 nikoli več ni ponovil. Celotni fiskalni stroški prestrukturiranja bančnega sektorja so znašali 6% BDP (Szapáry, 2001, str. 18).

4.2.3. Privatizacija bančnega sektorja

Za razvoj bančnega sistema je bilo izredno pomembno ustanavljanje novih zasebnih bank, vendar pa so glavno vlogo še vedno imele državne banke. Tako so bili ukrepi za trajne spremembe v lastniški strukturi celotnega bančnega sistema izredno pomembni.

Gospodarski odbor vlade je 18. marca 1991 za devet poslovnih bank sprejel privatizacijski program (banke, ki so se odcepile od NBP), ki ga je oblikovalo Ministrstvo za finance. Program je predpostavljalo, da Državna zakladnica postopoma opusti svojo vodilno vlogo v vseh devetih bankah.

²⁶ Banke, upravičene do programa, so morale izpolnjevati določene pogoje, npr. 50% lastništvo Državne zakladnice, med drugim pa so morale tudi ustanoviti posebne oddelke za upravljanje slabih posojil.

Med cilji privatizacijskega programa sta bila med drugimi tudi določiti lastnike, ki imajo lastne kapitalske deleže ter omogočiti prestrukturiranje bank. Privatizacija bank je obsegala dve jasno ločeni stopnji:

- **preoblikovanje državne banke v delniško družbo, ki je v lasti Državne zakladnice;**

Svet ministrov je maja 1991 sprejel odločitev, da se devet bank, leta 1989 odcepljenih od NBP, spremeni v delniške družbe, katerih lastnica je Državna zakladnica.

- **prodaja lastniškega kapitala, ki ga ima Zakladnica.**

Na podlagi programa naj bi banke pridobile strateškega investitorja, ki pa ne bi smel kupiti več kot 30% lastniškega kapitala²⁷, 30% naj bi obdržala država, ostali delež pa naj bi banke na podlagi javnih ponud ponudile zaposlenim in ostalim individualnim investitorjem. Privatizacija teh devetih bank je imela veliko zamudo, saj je bila končana šele leta 1999.

Bank Rozwoju Eksport je bila prva banka, v kateri se je pričel proces privatizacije. Ta je potekala prek javne ponudbe lastniških deležev glavnih delničarjev - NBP in Državne zakladnice. Privatizacija je bila končana julija 1992 - 85% lastništva te banke je bilo v rokah individualnih privatnih in institucionalnih investitorjev, ostali delež pa je obdržala Zakladnica. V letu 1994 je nemška Commerzbank odkupila 20% lastniški delež v banki, s čimer je BRE banka pridobila tujega strateškega investitorja. Leta 1996 je Commerzbank delež lastništva povečala na 33%, leto kasneje pa z izdajo novih delnic na 48,7% (History of BRE BANK SA, 2003).

V januarju 1994 je nizozemska banka ING Bank kupila 25,9% lastniški delež v Bank Śląski, dve leti kasneje pa je delež povečala na 54,8% (Brief history of Bank Śląski in Katowice, 2003). Strateškega investitorja je pridobila tudi Wielkopolski Bank Kredytowy – WBK, ko je leta 1994 EBRD odkupila 28,5% lastniškega deleža. Del le-tega je leta 1997 prodala Allied Irish Bank – AIB, ki je že leta 1995 od Državne zakladnice kupila najprej 16,3%, kasneje pa še 20% lastniškega kapitala (AIB Group: Investment in Poland, 2003).

BIG SA, ki je bila ustanovljena leta 1989 kot prva privatna banka na Poljskem, je leta 1993 postala 99% lastnik Łódzki Bank Rozwoju. Dve leti kasneje je odkupila tudi 24% lastniški delež Bank Gdański, leta 1997 pa je ta delež povečala na 64%. Delničarji obeh bank so se odločili, da se banki združita in tako je leta 1998 nastala bančna skupina BIG bank Gdański (History of the BIG bank Gdański, 2003).

²⁷ To določilo se je upoštevalo samo na začetku pri privatizaciji Bank Śląski in Wielkopolski Bank Kredytowy, potem pa so ugotovili, da bodo morali tujcem ponuditi več, če bodo želeli, da banke pridobijo strateške investitorje.

Državna zakladnica je leta 1997 na varšavski borzi ponudila delnice Bank Handlowy (sama je obdržala 7,9% lastniški delež). Banka ni pridobila strateškega investitorja, vendar pa so bile v njenem lastništvu udeležene velike evropske in ameriške banke²⁸, tako da ni bilo bojazni za njen obstoj. Leta 2001 se je banka združila s poljsko Citibank in tako postala del velike evropske bančne skupine.

Naslednji dve večji privatizaciji sta bili izpeljani leta 1998, ko je država prodala 36,7% lastniški delež v Bank Przemysłowo-Handlowy – BPH nemški Bayerische HypoVereinsbank ter 33,3% lastniški delež Powszechny Bank Kredytowy – PBK avstrijski Bank Austria (The Polish Banking system in the nineties, 2001, str. 55). BPH in PBK sta se po združitvi njunih strateških partnerjev leta 2001 združili v Bank Przemysłowo-Handlowy PBK.

Na podlagi odločitve vlade je bila leta 1996 osnovana bančna skupina, sestavljena iz Bank Polska Kasa Opieki, Bank Depozytowo-Kredytowy, Pomorski Bank Kredytowy in Powszechny Bank Gospodarczy, dve leti kasneje pa je bil predstavljen program o njihovi združitvi, privatizaciji in prestrukturiranju. Leta 1999 so se banke združile v Bank Pekao. V drugi fazi je bila k predložitvi ponudbe za odkup strateškega deleža v banki povabljen izbrana skupina investorjev. Ta delež (52,1%) je bil prodan konzorciju italijanske UniCredito Italiano in nemške Allianz AG (History of Bank Pekao SA, 2003). Leta 1999 je bila privatizirana tudi Bank Zachodni, katere večinski delež je od Zakladnice odkupila AIB (80%).

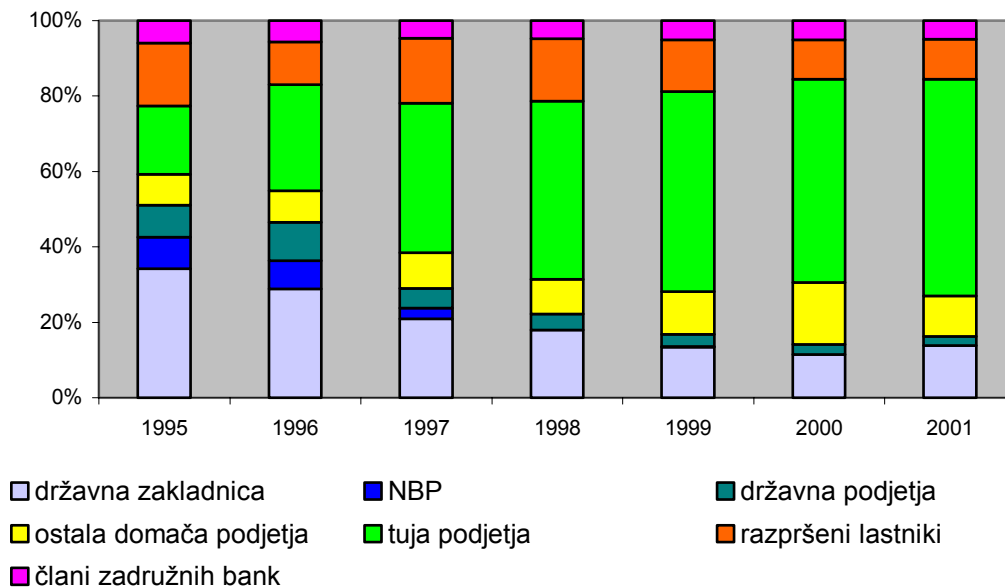
Privatizacija se je v večini primerov izkazala kot zelo uspešna. To nam kaže tudi dejstvo, da je lahko poljska vlada s prilivi od privatizacije državnih bank več let financirala velik delež proračunskega primankljaja. Konec leta 1999 je bilo privatiziranih vseh devet državnih bank, ki so se leta 1989 odcepile od NBP. Država je ohranila direktno kontrolo samo nad tremi bankami, in sicer nad PKO BP, BGŻ in Bank Gospodarski Krajowej. Za zadnji privatizacijski program še ni bil izdelan.

4.3. Združevanja, prevzemi in spremembe lastništva po končani privatizaciji

Iz Slike 2 lahko vidimo, da se lastniška struktura celotnega bančnega sektorja po končani privatizaciji največjih državnih bank ni kaj dosti spremenila. Državna zakladnica je ohranila približno 13% lastniškega deleža, NBP je ves svoj lastniški delež prodala, delež tujcev pa se giblje med 55-60%. Konec septembra 2001 je delež tujega lastništva bank znašal 57,4%. Od tega so največji del investirale nemške (14,6%) in ameriške banke (12,2%), relativno visok pa je bil tudi delež nizozemskih (8%), irskih (5,9%) in francoskih bank (5,1%)(The Polish Banking system in the nineties, 2001, str. 53).

²⁸ ZC Netherlands 6,2%, Sparbanken Sverige 5%, JP Morgan & Co 14,8%, Bank of New York 16,9%, ostali 49,2% (The Polish Banking system in the nineties, 2001, str. 56-57).

Slika 2: Lastniška struktura poljskega bančnega sistema v obdobju 1995-2001 (v %)*

* Podatki se nanašajo na zadnji dan v letu.

Vir: General Inspectorate of Banking Supervision, 2002, str. 26.

Lastniška struktura se je v zadnjih letih spreminjala predvsem znotraj posameznih bank. V poljskem bančništvu je tako kot v razvitih zahodnih bančnih sistemih navzoč trend združevanja in prevzemov, predvsem s strani močnih in velikih tujih bank. Do združevanj prihaja zaradi vse večje domače in tuje konkurence, tako da je število bančnih skupin in finančnih konglomeratov iz leta v leto višje.

Do leta 2000 je lahko posamezna banka povečala udeležbo v lastniškem kapitalu druge banke oziroma drugih bank do take višine, da je postala njen/njihov večinski lastnik. Spremenjena zakonodaja, ki je stopila v veljavo na začetku leta 2001, prvič omenja pojem povezanih družb oziroma bank. Zakon določa, da lahko bančno skupino sestavljajo le domače banke ter da podružnica ne more biti delničar glavne (angl. parent) banke. Bančna skupina je tako ustanovljena, ko je glavna banka lastnik več kot 50% lastniškega kapitala hčerinske banke, prav tako pa ima tudi več kot 50% glasov. Bančna skupina naj bi obstajala vsaj 5 let, članice ene bančne skupine pa naj ne bi članice drugih bančnih skupin (The Polish Banking system in the nineties, 2001, str. 62).

Leta 1999 je na Poljskem delovalo 9 bančnih skupin, sestavljenih iz domačih bank. Vendar pa prihaja tudi znotraj teh skupin do združitvev in prevzemov. Tako je bilo že v poglavju o privatizaciji bank omenjeno, da so se banke iz bančne skupine Pekao leta 1999 združile v eno banko – Bank Pekao. Večinska lastnica WBK banke in Bank Zachodni (ti dve banki sta sestavljali bančno skupino WBK – BZ), irska Allied Irish Bank, se je leta 2001 odločila, da

bo združila obe banki, in tako je nastala banka Bank Zachodni WBK, v kateri ima AIB 70,5% lastniški delež (General Inspectorate of Banking Supervision, 2002, str. 5). V tem letu sta se združili tudi Bank Śląski in podružnica ING Bank (bančna skupina BIG – BG) – banka sedaj deluje pod imenom ING Bank Śląski. Združili sta se tudi Bank Gdański in BIG Bank. Lastništvo BIG Bank Gdański si delita portugalska Banco Commercial Portugues - 50% in evropska zavarovalnica EUREKO - 20%²⁹.

Nekatere poljske banke so se združile tudi zaradi spremembe lastništva njihovih večinskih delničarjev. Tako je npr. leta 2000 združitvi finske Merito in švedske Nordenbanke sledila združitev Bank Wlasnosc Pracowniczej – Unibank in Bank Komunalny, prevzemu nemške HypoVerinsbank avstrijske Bank Austria Creditanstalt pa združitvev PBK in BPH ter tako nastanek nove banke z imenom BPH PBK³⁰.

Število bank na Poljskem se zaradi vseh teh procesov počasi, a vztrajno zmanjšuje. Zaradi združitvev se je število zasebnih bank zmanjšalo na 62 konec leta 2001 (leto prej jih je bilo 66), število bank v lastništvu tujih investitorjev pa je upadlo na 44 (leto poprej 46). Konec leta 2001 so tuji investitorji neposredno upravljali 15 bank, ki so bile ustanovljene kot delniške družbe s 100% tujim lastništvom (skupaj s tremi bankami, ki so jih kupili poljski ustanovitelji), dve podružnici tujih bank in 20 bank z večinskim tujim deležem. Državna zakladnica je obdržala direktno kontrolo nad tremi bankami (Gaspari et al., 2002, str. 38).

4.4. Poljske banke in Evropska unija

Novo bančno zakonodajo in Zakon o NBP je parlament sprejel leta 1997, v veljavo pa sta oba zakona stopila 1.1.1998. Zakon o bančništvu je popolnoma usklajen s pravnim redom EU. V zadnjih spremembah in dopolnitvah (decembra 2001) so bila upoštevana najnovejša določila zakonodaje EU, ki se nanašajo na določila glede konsolidiranega bančnega nadzora, dolžnosti Agencije za bančni nadzor po vstopu v EU³¹, prostega pretoka kapitala, načela enotne licence itd.

V naslednjih letih lahko pričakujemo, da se bo delež tujega lastništva še povečeval. Poljska država je obdržala večinski lastniški delež v treh bankah - PKO BP, BGŻ ter v Bank Gospodarski Krajowej. PKO BP, katere lastnica je Državna zakladnica, se je šele leta 2000 preoblikovala v delniško družbo. Država namerava kmalu ponuditi delnice teh bank na borzi, vendar samo tolikšen delež, da bo še vedno večinski lastnik v vseh treh bankah. Po vstopu v EU pa bo morala nujno sprejeti ukrepe glede privatizacije teh bank.

²⁹ Leta 2000 je portugalska Banco Commercial Portugues odkupila strateški paket delnic Bank Gdański in tako postala lastnica 50% lastniškega kapitala te banke (History of the BIG bank Gdański, 2003).

³⁰ Skupina HVB ima v lasti 71,2% lastniškega kapitala, od tega je v lasti Bank Austria Creditanstalt 52,2% (Investor Relations, 2002).

³¹ Agencija bo morala poročati Evropski komisiji o danih dovoljenjih za ustanovitev domačih bank ali podružnic tujih bank, nakupih kvalificiranih deležev, o prevzemih in združevanjih.

5. ČEŠKA

5.1. Uvedba dvostebnega bančnega sistema v Češkoslovaški republiki

Transformacija iz eno- v dvostebni bančni sistem se je v Češkoslovaški republiki pričela 1. januarja 1990 z odcepitvijo Komerční banke s sedežem v Pragi in Všeobecné Úvěrové banke s sedežem v Bratislavi³² od Češkoslovaške narodne banke (Státna Banka Československa) in njunim prevzemom komercialnobančne funkcije. Leto kasneje se je od centralne banke odcepila še tretja banka, in sicer je to bila Investiční banka.

Na Češkoslovaškem so pred to delitvijo oziroma odcepitvijo že delovale nekatere banke, ki pa so bile v večinski posredni in neposredni državni lasti, tuji kapital pa je bil prisoten le v petih bankah (Anderson, 1998, str. 177). Prva tuja banka, ki je leta 1991 pridobila licenco za opravljanje bančnih poslov, je bila podružnica ameriške Citibank. Bančne aktivnosti so bile organizirane v štirih ločenih segmentih in na vsakem segmentu je delovala ena banka. Bančne posle za podjetja in državne institucije je opravljala centralna banka, hranilna funkcija za posameznike je bila alocirana v Česká Státní Spořitelna banki (ČS), Československá Obchodní Banka (ČSOB) je imela monopolni položaj v bančnem poslovanju podjetij s tujino, Živnostenská banka (ŽB) pa v poslovanju posameznikov s tujino. Te banke so bile v državni lasti³³.

Leta 1992 sta bila sprejeta Zakon o centralni banki³⁴ in Zakon o bankah, ki sta pomenila temelj sodobnega bančnega sistema. Češka in Slovaška sta ta zakona ob osamosvojitvi v celoti sprejeli, potem pa sta jih različno spreminjali in dopolnjevali. Zakona sta uvedla zelo liberalno politiko podeljevanja licenc za ustanavljanje novih bank ter ustanavljanja podružnic tujih bank. Zaradi tega se je število bank v začetku 90-ih letih zelo povečalo. Liberalna politika je bila posledica želje po povečanju konkurence v bančnem sektorju. Na podlagi zakona so bile banke preoblikovane v delniške družbe kot edino dovoljeno organizacijsko obliko za banke, delnice pa so bile prenesene na Nacionalni premoženjski sklad.

Glede lastništva je bilo določeno, da se mora za prevzem oziroma odkup 15-ali več % lastniškega deleža s strani domačih pravnih ali fizičnih oseb pridobiti dovoljenje ČNB. Delež tuje finančne institucije v posamezni državni banki je bil omejen na 25% (Borish, 1996, str.

³² Z razpadom države leta 1993 je ta banka postala slovaška banka, zato jo v poglavju o lastništvu bank na Češkem ne bomo posebej obravnavali.

³³ Vse te državne banke, razen ČSOB, so se z razdelitvijo države januarja 1993 na dve novi državi, Češko in Slovaško, razdelile. Investiční banka se je razdelila že leta 1992, in sicer v razmerju 2:1 – Češka : Slovaška (Borish, 1996, str. 1).

³⁴ Ker bo v nadaljevanju poudarek na razvoju bančništva in spremembah lastništva bank na Češkem, bo v tem poglavju govora o Češki narodni banki (ČNB), s tem da bo do leta 1993 mišljena centralna banka skupne države.

84). Izjema je bila narejena pri Živnostenski banki, kjer je ČNB leta 1992 dovolila tujcem odkup 52% lastniškega deleža³⁵.

5.2. Metode bančne sanacije

Za Češko je bil značilen centraliziran pristop k reševanju problema slabih posojil. To pomeni, da je vlada proces prestrukturiranja bank (tudi nekaterih podjetij) vodila prek dokapitalizacije. Najpomembnejša in tudi najučinkovitejša poteza vlade je bila ustanovitev dveh specializiranih državnih institucij leta 1991. Ti dve instituciji sta bili Nacionalni premoženjski sklad – NPS (Fond Narodniho Majetku) in Konsolidacijska banka (KOB). Nacionalni premoženjski sklad je bil v skladu s privatizacijsko regulativo lastnik in prodajalec državnih podjetij in bank. Sredstva, ki so pritekala vanj od prodaje državne lastnine, so bila namenjena reševanju problema slabih posojil v podjetjih in bankah, da bi se le-ta lahko privatizirala.

KOB je bila ustanovljena 25. februarja 1991 s strani Ministrstva za finance. Njena glavna naloga je bila odkup slabih posojil od bank in upravljanje z njimi. Z odkupom 80% slabih posojil po nominalni vrednosti od bank, ki so imele terjatve do čeških in slovaških podjetij, je dala finančno injekcijo številnim podjetjem v zelo kritičnem trenutku (Hoen, 1998, str. 6).

Konsolidacija bančnega sektorja je potekala v več korakih:

- **Konsolidacijski program I (1991-1994)**

Ta program je obsegal:

- ukrepe, povezane s čiščenjem bilanc stanja KB, ČS, ČSOB, IB in ČNB zaradi slabih posojil iz obdobja pred letom 1990;
- ukrepe, namenjene krepitvi kapitala državnih bank³⁶;
- čiščenje bilanc stanja nekaterih drugih bank v obdobju pred in po razdelitvi Češkoslovaške.

Na podlagi tega programa je bil velik del slabih posojil velikih državnih bank prenešen na KOB. Ker so bile njihove bilance v veliki meri očiščene, so bile pripravljene na delno privatizacijo. Ta je potekala prek prodaje njihovih delnic za lastniške certifikate (voucher privatizacija). Država je v vseh obdržala kontrolni delež, in sicer preko 50% v ČS in ČSOB, 47,4% v IPB³⁷ in 44% v KB (Tůma, 2002, str. 3).

³⁵ Več o tem v poglavju o privatizaciji čeških državnih bank.

³⁶ Nacionalni premoženjski sklad je izdal obveznice v vrednosti 50 milijard CZK (1,7 milijard USD oziroma 5% BDP), ki so v večini primerov imele petletno dospelost (Gros, 1995, str. 299).

³⁷ Investiční banka in Poštovní banka sta se leta 1994 združili in začeli delovati pod imenom Investiční a poštovní banka - IPB.

- **Konsolidacijski program II (1995-1996)**

V ČNB so že leta 1993 opazili negativne razvojne trende v sektorju majhnih bank. Te banke so bile ustanovljene v prejšnjem obdobju v času liberalne politike podeljevanja licenc z nizkim ustanovitvenim kapitalom ter z malo ali nič izkušenj v bančnem poslovanju. Pri njih se je pojavil zelo velik problem slabih posojil, saj so posojila zelo velikodušno dajale. Tako je Konsolidacijski program II obsegal več ukrepov za ohranjanje stabilnosti in delovanja celotnega finančnega sistema, saj bi se lahko kritične razmere v skupini majhnih bank še dodatno zaostriale in povzročile sistemsko krizo ter tudi padec zaupanja v celotni bančni sistem. V ta program naj bi se vključile tiste majhne banke, katerih kapitalska ustreznost je bila pod 8%. S pomočjo programa naj bi do konca leta 1996 poskušale doseči ta odstotek kapitalske ustreznosti. Banke so v njegovem okviru imele različne možnosti:

- pridobitev skrbnika (t.i. »conservatorship«) v primerih, ko so bile možnosti za obstoj banke velike, glavni problem pa je bil v neizkušenosti managementa in glavnih lastnikov;
- likvidacija banke;
- združitve ali prevzeme s strani večjih bank;
- povečanje kapitala s strani obstoječih ali novih lastnikov.

Od osemnajstih majhnih bank jih je bilo v ta program vključenih petnajst, od tega jih je kar devet šlo v stečaj (Matoušek, 1998, str. 33-34), kar kaže na to, da ta program ni bil najbolj uspešen.

- **Stabilizacijski program (1996)**

Oktobra 1996 je češka vlada sprejela Stabilizacijski program, na podlagi katerega je bila predvsem majhnim bankam ponujena možnost odkupa aktive slabše kakovosti s strani České finanční³⁸. To ponudbo je sprejelo šest majhnih bank (Gaspari et al., 2002, str. 10).

Zmanjševanje ekonomske aktivnosti v državi in slabšanje kvalitete posojil skupaj z ostrejšimi regulativnimi zahtevami ČNB je v obdobju 1998-1999 pripeljalo do resne bančne krize, ki ni bila omejena samo na majhne in srednje velike banke, ampak je do nje prišlo tudi v sektorju velikih državnih bank. Državne banke so bile intenzivno vključene v lastninjenje podjetij preko investicijskih družb. Banke so ustanovljale svoje investicijske družbe in z obljubami o visokih donosih zbrale precejšnje količine lastniških certifikatov, s katerimi so nato sodelovale na avkcijah delnic podjetij. Osnovni cilj je bil predvsem pridobitev kontrole nad poslovanjem podjetij, ki so bili obenem tudi njihovi najpomembnejši komitenti. V ta namen so celo ustanovili več skladov, da bi se izognili omejitvi naložb v eno podjetje. Češki primer

zelo dobro kaže problematičnost prepuščanja finančnega discipliniranja podjetij šibkim finančnim institucijam, ki so zaradi nedonosnih naložb nagnjene k prevzemanju prevelikih tveganj.

Vlada je bila prisiljena pospešeno reševati problem slabih posojil in očistiti bilance državnih bank pred njihovo dokončno privatizacijo. Tako so stroški čiščenja bilanc dveh velikih državnih bank (České Spořitelne in Komerční banke) znašali 85 milijard CZK, stroški reševanja IPB pa naj bi po oceni znašali celo 100 milijard CZK (Tůma, 2002, str. 8). Stroški prestrukturiranja bančnega sektorja so bili glede na ostale tranzicijske države zelo visoki, saj so znašali 21% letnega češkega BDP-ja (Jones, 2002, str. 36).

Za slabo finančno stanje bank ni bil kriv samo velik delež slabih posojil in v primeru IPB neprimeren lastnik, ampak tudi neučinkovit pravni in regulativni sistem. Vlada je na področju regulative in nadzora v preteklih letih veliko naredila v smeri harmonizacije z mednarodno prakso in zakonodajo EU.

5.2. Privatizacija čeških državnih bank

V prvem privatizacijskem valu, ki je potekal po procesu očiščenja in prenosa slabih posojil velikih državnih bank na KOB na podlagi Konsolidacijskega programa I, je bilo za lastniške certifikate prodana več kot polovica delnic štirih državnih bank. Država je v teh bankah po končani prvi fazi privatizacije ostala večinski lastnik³⁹.

V Konsolidacijski program I ni bila vključena Živnostenská banka. Vlada je v primeru prodaje lastniškega deleža te banke izjemoma dovolila nakup večjega deleža od 25% s strani tujcev. Na podlagi takrat veljavne zakonodaje naj bi delež posamezne tuje finančne institucije v banki ne presegal tega deleža. Tako je leta 1992 ŽB prešla v večinsko tujo last. 40% lastniškega deleža banke je odkupila nemška Berliner Handels-und-Frankfurter Bank (BHF Bank), 12% International Finance Corporation (IFC), preostalih 48% pa posamezni privatni investitorji in češki investicijski skladi. Januarja 1998 je Bankgesellschaft Berlin z odkupom 47% lastniškega deleža ŽB od BHF Bank postal večinski lastnik, dve leti pozneje pa je svoje lastništvo povečal na 85,16%. Med Bankgesellschaft Berlin in UniCredito Italiano je bil avgusta 2002 podpisan sporazum o prodaji deleža italijanski banki in februarja 2003 je italijanska banka UniCredito Italiano, potem ko je dobila vsa ustrezna soglasja čeških regulatorjev, postala lastnica več kot 85,16% deleža ŽB. UniCredito Italiano namerava v naslednjih mesecih odkupiti še preostale delnice te banke (History of Živnostenská banka, 2003).

³⁸ Češká finanční je bila ustanovljena z namenom odkupa aktive slabše kakovosti od bank, leta 2000 pa je postala del finančne skupine KOB.

³⁹ Več o tem je bilo povedanega v poglavju o metodah bančne sanacije.

Leta 1994 sta se Investiční banka in Postovní banka združili in začeli delovati pod imenom Investiční a Postovní banka (IPB). Lastništvo banke je bilo razdeljeno med NPS (47,4%), investicijske sklade (42,4%), odškodninske sklade (3%) ter posamezne investitorje (7,2%) (Borish, 1996, str. 18). V začetku leta 1998 je bila IPB dokončno privatizirana, in sicer je z odkupom preostalega deleža države - 46% (Borish, 1996, str. 18) večinski lastnik postala japonska investicijska banka Nomura Europe Plc. Zaradi nepripravljenosti vodstva banke, da z učinkovitimi ukrepi premaga krizo, in delničarjev, da sprejmejo in izpeljejo te ukrepe, je leta 2000 IPB doživela hudo likvidnostno krizo. ČNB se je zaradi systemskega pomena banke za stabilnost bančnega sektorja odločila, da vzame banko pod svoje skrbništvo. Skoraj vsa njena aktiva in pripadajoč denar je bila prenesena v ČSOB (Gaspari et al., 2002, str. 10). V primeru te banke se je pokazalo, da pridobitev tujega strateškega partnerja sama po sebi še ne pomeni uspeh in učinkovito poslovanje banke v prihodnosti. Pomembno je, kakšni so nameni investitorja, torej če je pripravljen pomagati in sodelovati pri reševanju problemov ali je pri tem neaktiven.

Prodaja deleža države in ČNB, ki sta ga imeli v Československé Obchodní banki, belgijski banki KBC, je bila končana sredi leta 1999. KBC je v naslednjih letih ta delež (66%) vztrajno povečevala in konec leta 2002 je le-ta znašal 81,5%. Ostali delničarji ČSOB so EBRD (7,5%), IFC (4,4%) ter posamezni privatni investitorji (Analysis of shareholders, 2003).

Po končanem prvem privatizacijskem valu leta 1992 je bilo lastništvo České spořitelne banke razdeljeno med državo – 40%, privatne investitorje – 37% ter mesta in občine - 20%. Leta 2000 je sledila dokončna privatizacija te banke, ko je večinski delež (52%) kupila avstrijska Erste Bank der Österreichischen Sparkassen. Do konca leta 2002 je Erste Bank lastništvo v tej banki povečala na 94% (Investor Relations, 2003).

Privatizacija Komerční banke, ki je bila zadnja velika banka v državni lasti, je bila končana v drugi polovici leta 2001. Kupec je bila francoska Société Générale. Ta je konec leta 2002 razpolagala s 60% lastniškim deležem, ostalo lastništvo pa so si z Bank of New York delili še individualni privatni investitorji (Perrin, 2002, str. 10).

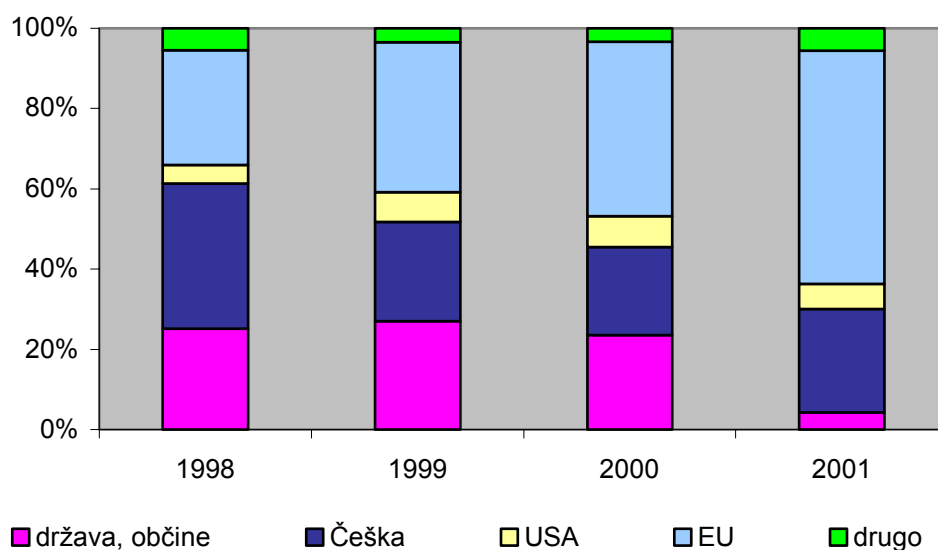
Privatizacija velikih državnih bank na Češkem je bila relativno pozno izpeljana. Eden od razlogov je bil ponavljajoči se problem slabih posojil, ki jih banke navkljub prenosu velikega dela na KOB na začetku 90-ih niso bile sposobne same rešiti. Pri privatizaciji dveh velikih državnih bank je aktivno sodelovala tudi EBRD, in sicer leta 1999 z nakupom lastniškega kapitala v ČSOB in leta 2000 z nakupom deleža v Českí Spořitelni v predprivatizacijski fazi. Ti investiciji sta znašali skoraj 200 milijonov EUR in sta zelo veliko prispevali k stabilizaciji češkega bančnega sektorja (Letno poročilo Češke narodne banke za leto 2001, 2002, str. 33).

5.3. Spremembe v lastništvu med in po privatizaciji

Spremembe v lastniški strukturi so odsev razlik v intenzivnosti povečevanja lastniškega kapitala domačih in tujih investitorjev. Dva pomembna dejavnika, ki sta vplivala na spremembo lastniške strukture, sta bila prodaja in nakup deležev, od katerega je bila najpomembnejša prodaja deležev države v velikih bankah v obdobju privatizacije, pa tudi spremembe v številu bank.

Delež tujih lastnikov v celotnem lastniškem kapitalu čeških bank močno narašča, kar je razvidno tudi iz Slike 3. V zadnjih letih se je delež tujega lastništva povečal iz približno 40% leta 1998 na približno 70% leta 2001, od tega so največ investirale banke iz držav EU. Glavni razlog za povečanje tujega deleža v zadnjih dveh letih je prav gotovo prodaja lastniškega deleža države České spořitelne avstrijski Erste Bank in Komerčné banke francoski Société Générale. Tuji kapital igra pomembno vlogo tudi v skupini srednjevelikih⁴⁰ in majhnih bank. Skupna aktiva, ki jo upravljajo banke z večinskim tujim deležem, je ob koncu leta 2001 znašala skoraj 95% (Gołajewska, 2002, str. 10).

Slika 3: Lastniška struktura bank na  eškem v letih 1998-2001 (v %)*

* Podatki se nanašajo na zadnji dan v letu.

Vir: Banking Supervision 2000, 2001, str. 55 in Banking Supervision 2001, 2002, str. 21.

Od skupaj 38 bank in podruţnic tujih bank je konec leta 2001 tuji kapital prevladoval v šestnajstih bankah in desetih podružnicah tujih bank (Gaspari et al., 2002, str. 14). Število bank se je od leta 1995 postopno zmanjševalo. Do leta 1999 so bile licence za poslovanje odvzete predvsem zaradi slabega finančnega položaja majhnih bank in neupoštevanja pravil

⁴⁰ Več kot 2/3 lastništva srednjevelikih bank je v rokah tujcev (Banking Supervision 2001, 2002, str. 20).

varnega in skrbnega poslovanja, medtem ko se je v letih 2000 in 2001 število bank največkrat zmanjšalo zaradi združevanja bank ter prevzemov s strani tujih bank.

Nekatere banke so se združile tudi posledično zaradi združitve njihovih tujih strateških partnerjev. Tako sta se po prevzemu avstrijske Bank Austria Creditanstalt s strani nemške HypoVerinsbank leta 2001 združili Hypoverinsbank CZ in Bank Austria Creditanstalt Czech Republik. Komerční banka se je na začetku leta 2002 združila s podružnico francoske banke Société Générale. Do združitve torej prihaja tudi po nakupu večinskega deleža s strani tuje banke z njeno podružnico, ki je poslovala že pred tem nakupom.

Država je obdržala kontrolni lastniški delež le v dveh bankah - v Českí Exportní Banki in Českomoravský záruční a rozvojová banki. 2/3 České Exportní Banke je v lasti češke vlade oziroma štirih ministrstev, preostala tretjina pa je v lasti EGAP⁴¹. Ta banka zagotavlja državno podporo pri izvoznih aktivnostih domačih subjektov z različnimi izvoznimi krediti in garancijami. Českomoravská záruční a rozvojová banka je češka razvojna banka, ki podpira in financira predvsem razvoj majhnih in srednjevelikih podjetij. Njeno lastništvo si delijo tri ministrstva in tri velike češke banke⁴². Ena banka - IPB je od leta 2000 pod državnim skrbništvom.

Edina banka, ki je imela status državne finančne institucije – Konsolidační banka – in je bila v popolni lasti češke države, je bila v drugi polovici 2001 preoblikovana v nebančno agencijo Česká Konsolidační agentura (ČKA).

Tudi na Češkem se je v zadnjih letih oblikovalo kar nekaj bančnih skupin. Vendar so v primerjavi s Poljsko, kjer so v večini primerov bančne skupine oblikovale domače banke, češke banke večinoma postale del velikih mednarodnih bančnih skupin prek nakupov njihovih delnic s strani velikih evropskih in ameriških bank. Tako je na primer Živnostenská banka del velike bančne skupine, oblikovane okrog italijanske UniCredito Italiano, svoje podružnice imajo tudi bančne skupine Dresdner Bank, Commerzbank, Citibank itd. Češke banke so velikokrat tudi deli velikih finančnih skupin, v katerih so poleg bank tudi zavarovalnice, hranilnice, investicijski skladi, leasing podjetja. Tako je na primer avstrijska Raiffeisen na Češkem poleg svoje podružnice odprla tudi številne druge finančne institucije, ki tvorijo veliko finančno skupino. Tudi za Češko je značilen trend prevzemov in povezovanj (predvsem s strani tujih velikih bank in bančnih skupin) in pričakuje se, da se bo ta trend v naslednjih letih pospešeno nadaljeval. V naslednjih letih lahko zato tudi na Češkem

⁴¹ Lastništvo te banke si delijo Ministrstvo za finance - 35%, Ministrstvo za industrijo in trgovino - 20%, Ministrstvo za zunanje zadeve – 8%, Ministrstvo za kmetijstvo – 4% ter EGAP (Družba za izvozne garancije in zavarovanja) – 33% (Letno poročilo České Exportní Banke za leto 2001, 2002, str. 6). EGAP (Exportní Garanční a Pojišťovací Společnost) je državna delniška družba, katere glavna naloga je pospeševanje izvoza z različnimi aktivnostmi, ki pomagajo češkim podjetjem in bankam pri prodoru na tuje trge.

⁴² Ministrstvo za industrijo in trgovino - 20%, Ministrstvo za regionalni razvoj – 20%, Ministrstvo za finance – 19,7%, ČSOB – 14,3%, Česká spořitelna – 13% in Komerční banka – 13% (Letno poročilo Českomoravské záruční a rozvojové banke za leto 2001, 2002, str. 5).

pričakujemo povečevanje deleža tujih lastnikov bank, vedno večje število prevzemov in združevanj ter večjo konkurenco v bančnem sektorju.

5.4. Češke banke in Evropska unija

Od leta 1998 je glavni cilj bančne politike stabilizacija bančnega sektorja in harmonizacija bančne zakonodaje in regulative z zakonodajo EU ter tesnejše sodelovanje domačih nadzornih organov med seboj in z mednarodnimi organi. Kar zadeva pravni okvir, ki ureja bančne aktivnosti, je bilo sprejetih nekaj novih zakonov ter sprememb in dopolnitev obstoječih zakonov v skladu z zahtevami EU, vendar pa češka bančna zakonodaja ni še popolnoma usklajena z zakonodajo EU.

Zakon o ČNB in Zakon o bankah sta od leta 1993 doživela številne spremembe, zadnje so bile sprejete konec leta 2000, v veljavo pa so stopile v začetku leta 2001. Na podlagi sprememb Zakona o ČNB je centralna banka pridobila popolno samostojnost ter točno določene cilje, ki jih bo v prihodnjih letih skušala uresničiti. Sprejeti amandmaji k Zakonu o bankah so uvedli spremembe predvsem v bolj restriktivni politiki podeljevanja licenc in zahtev glede lastništva. Nekatere spremembe teh dveh zakonov naj bi stopile v veljavo šele ob vstopu Češke v EU in takrat naj bi bila bančna zakonodaja popolnoma usklajena z zakonodajo EU.

6. LASTNIŠTVO BANK IN NJEGOVO SPREMINJANJE V OSTALIH TRANZICIJSKIH DRŽAVAH

6.1. Slovaška

Z razdelitvijo Češkoslovaške leta 1993 je Slovaška postala samostojna in neodvisna država s svojo centralno banko – Slovaško narodno banko (NBS), ki je bila ustanovljena na podlagi Zakona o Narodni banki Slovaške, sprejetega leta 1992. Obstoječe državne banke prejšnje skupne države so se z njeno delitvijo tudi same razdelile. Tako so na Slovaškem leta 1993 delovale tri državne banke, in sicer Všeobecná úvěrová banka (VUB), Investičná a rozvojová banka (IRB) in Slovenská sporiteľňa (SLSP).

V prvem privatizacijskem valu med letoma 1991 in 1992 je država zadržala skoraj 50% lastništva VUB, okoli 30% lastništva IRB, tretja banka pa je bila aprila 1994 transformirana v delniško družbo, njeno lastništvo pa sta si delila Nacionalni premoženjski sklad in Odškodninski investicijski sklad⁴³ (Komínková, 1997, str.16).

Leta 1993 je na Slovaškem delovalo 18 komercialnih bank, od tega 3 državne banke ter 15 bank, organiziranih kot delniška družba⁴⁴. Njihovo število se je do leta 1995 konstantno povečevalo. V tem letu je imelo svoje podružnice na Slovaškem deset tujih, predvsem čeških bank, šest tujih bank pa je imelo svoja predstavništva.

Sredi 90-ih let se je tudi v slovaškem bančnem sektorju pokazal velik problem slabih posojil, ki je bremenil predvsem velike državne banke. S strani vlade je bil sprejet sklep, da mora Nacionalni premoženjski sklad v VUB in IRB vložiti preko 14 milijard SKK svežega kapitala ter da se morajo okoli 30 milijard SKK vredna slaba posojila prenesti na slovaško Konsolidační banko (Tkáčová, 2001a, str. 39). Ta ukrep je problem slabih posojil le začasno rešil. Vlada je v naslednjih letih na različne načine poskušala rešiti ta problem, vendar pa ji ga nikakor ni uspelo odpraviti. Deloma je bilo za to krivo tudi vedno slabše gospodarsko stanje v državi.

Slovaška vlada je oktobra 1999 odobrila predlog temeljnega koncepta za prestrukturiranje in sanacijo bančnega sektorja. Reforma bančnega sektorja je vsebovala tri naloge:

- reorganizacijo in privatizacijo treh največjih državnih bank;
- program in strategijo sanacije drugih bank;
- krepitev zakonske ureditve in bančnega nadzora.

⁴³ Ta sklad je bil ustanovljen za potrebe privatizacije, in sicer v postopkih, ko so bili s strani nekdanjih lastnikov vloženi odškodninski zahtevki.

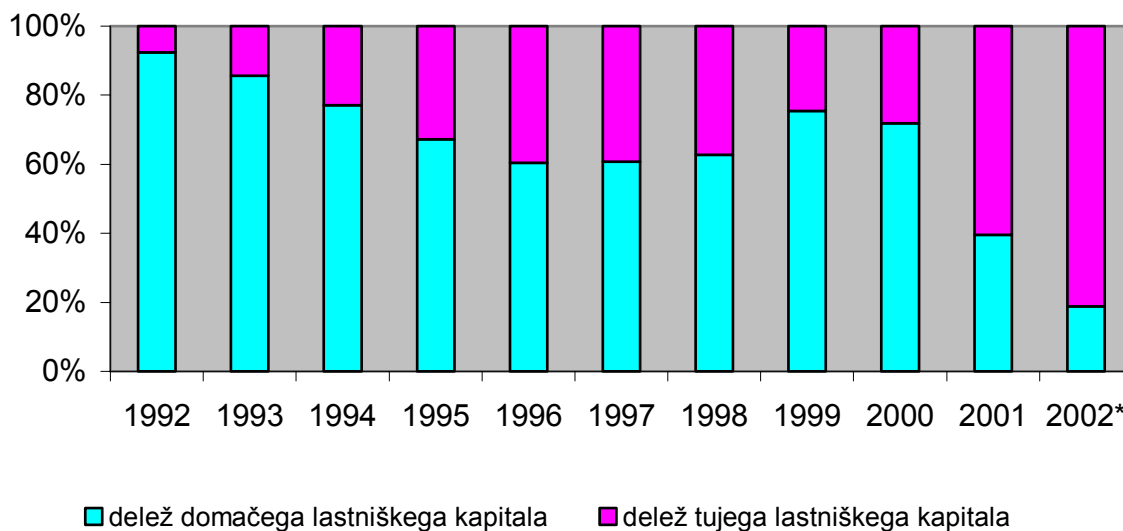
⁴⁴ 7,83% lastniškega deleža teh bank je bilo v rokah tujcev (Tkáčová, 2001, str. 39).

V drugi polovici leta 1999 in v letu 2000 so bili sprejeti pomembni ukrepi v smeri povečevanja lastniškega kapitala in izboljševanja kreditnega portfelja treh največjih bank v državni lasti. Osnovni kapital se je povečal za 18,9 milijard SKK⁴⁵, iz kreditnega portfelja pa je bilo na Konsolidačni banko prenesenih za 105 milijard SKK slabih posojil.

Naslednji korak je bila privatizacija teh velikih državnih bank. Priznane in svetovno pomembne bančne hiše so pokazale razmeroma veliko zanimanje za vse tri velike državne banke. Tako si je leta 2001 avstrijska Erste Bank pripojila Slovensko Sporitelno, VUB pa je bila pripojena k italijanski IntesaBCI. Leta 2002 je madžarska OTP odkupila 95,74% lastniški delež v IRB in tako postala njen večinski lastnik. Avgusta istega leta se je banka preimenovala v OTP Banko Slovensko (Bank Profile, 2003).

Del procesa prestrukturiranja bančnega sektorja je bila tudi odločitev Ministrstva za finance kot ustanovitelja Konsolidačni banke, ki je prevzemala slaba posojila bank, da ji odvzame licenco za opravljanje bančnih poslov. Ta sklep je stopil v veljavo 31. januarja 2002. Večji del njenega portfelja je bil prenesen na Slovensko zaručno a razvojovo banko, preostanek pa na Slovensko konsolidačno, ki je postala tudi njen zakoniti naslednik.

Slika 4: Lastniška struktura bank na Slovaškem v obdobju 1992-2002 (v %)**

*Podatki na dan 31.03.2002

** Podatki se nanašajo na zadnji dan v letu.

Vir: Gaspari et al., 2002, str. 23.

⁴⁵ Od te vsote je VUB prejela 8,9 milijard SKK, IRB 5,7 milijard SKK in SLSP 4,3 milijard SKK (Tkáčová, 2001b, str. 39).

Kakor lahko vidimo v Sliki 4, se je delež tujega kapitala v slovaških bankah povečal predvsem v letih 2001 in 2002, kar lahko pojasnimo prav s privatizacijo največjih državnih bank. Največji delež lastniškega kapitala je v rokah Avstrijcev (40%) in Italijanov (26%) (Tkáčová, 2001b, str. 40). Tako se je delež tujcev v lastniškem kapitalu slovaških bank iz 60% konec leta 2001 povečal za 15 odstotnih točk oziroma na 85% konec prvega kvartala leta 2002. Lastniški delež države se je močno znižal, in sicer je leta 2001 znašal malo več kot 3% celotnih sredstev slovaških bank (Pilková, 2002, str. 27).

Leta 2002 je stopil v veljavo nov Zakon o bankah, katerega glavni cilj je bil harmonizacija z zakonodajo EU. Čeprav je zakon uzakonil vsa glavna načela evropske zakonodaje, torej načelo enotne licence, nadzora domače države ter enotnih standardov pri opravljanju nadzora, pa glede pridobivanja deležev lastniškega kapitala bank na Slovaškem veljajo posebni pogoji. In sicer je vnaprejšnja odobritev NBS potrebna za pridobitev ali preseganje 10, 20, 33 ali 50% deleža v osnovnem kapitalu banke, za spojitev in delitev banke ter tudi za povečanje ali znižanje osnovnega kapitala.

6.2. Baltske države

Več kot 50 let so bile Estonija, Latvija in Litva pod rusko nadvlado. Njihov bančni sistem je bil zelo slabo razvit. Vse tri države so imele svojo Narodno banko, ki je bila nekakšna podružnica centralne banke Sovjetske zveze, te narodne banke pa so imele svoje podružnice. Takšno stanje je bilo posledica leta 1940 sprejetega Zakona o nacionalizaciji bank, na podlagi katerega so bile vse banke sovjetskih držav združene in organizirane kot podružnice Narodnih bank. A to niso bile banke v pravem pomenu besede, ampak zgolj institucije v rokah politike.

Politične in ekonomske spremembe v Sovjetski zvezi sredi 80-ih let so vplivale tudi na spremembe v posameznih državah in njihovih bančnih sistemih. Vse tri prej omenjene države so se leta 1991 osamosvojile, že pred tem pa so ustanovile svoje centralne banke, ki so šele z osamosvojitvijo postale centralne banke v pravem pomenu ter z leti pridobivale na neodvisnosti in pomenu.

Bančni sistemi baltskih držav so preživeli kar nekaj bančnih kriz, najbolj pa jih je prizadela ruska kriza leta 1998, saj so bili ti sistemi zelo vezani na dogajanje v Rusiji. S pomočjo skandinavskih držav, ki so veliko investirale v razvoj njihovega bančnega sektorja, jim je uspelo dokaj uspešno rešiti probleme ter se bolj odpreti evropskim državam.

Skoraj celotni latvijski bančni sistem je v privatnih rokah. Samo dve relativno majhni banki sta še vedno v lasti države, in sicer Latvijas Hipoteku un zemes banka in Latvijas Krājbanka, za katero pa naj bi že iskali potencialne kupce. Tako je delež države v lastniškem kapitalu celotnega latvijskega bančnega sistema konec leta 2001 znašal 4,5% (Letno poročilo

Latvijske narodne banke za leto 2001, 2002, str. 15), ta delež pa naj bi se v prihodnjih letih znižal na nič.

Konec leta 2002 je delež tujcev v lastniškem kapitalu latvijskih bank znašal 54,3%, od tega so v devetih bankah (od 22-ih) tujci posedovali več kot 50% delež. Od tujcev so največ investirali Švedi - 17% in Nemci - 11%, precej pa tudi domače privatne in fizične osebe – 33% (Rimšēvičs, 2003, str. 15).

V Litvi se je dokončna privatizacija državnih bank zelo zavlekla, saj je država prodala lastniške deleže v preostalih treh bankah šele v zadnjih letih. V decembru 2000 je vlada prodala večinski delež Lietuvos Vystymo Bankas (Razvojne banke) finski zavarovalnici Sampo, maja 2001 je 90% lastniški delež Lietuvos Taupomasis Bankas odkupila estonska Hansapank (katere večinski lastniki je Swedbank), marca 2002 pa je 76% delež Lietuvos Žemės Ūkio Bankas (Banke za kmetijstvo) odkupila nemška Norddeutsche Landesbank Girozentrale (Jones, 2002a, str. 66).

Od leta 1996, ko se je začel proces privatizacije bank v Litvi, se je delež tujcev v lastniškem kapitalu bank povečal iz 16% na 87% konec leta 2002 (Shareholder's equity, 2003). Ta delež se je močno povečeval prav od leta 2001 naprej, ko sta se privatizirali druga in tretja največja banka. V sedmih od desetih komercialnih bank, ki delujejo na območju Litve, imajo tujci v svoji lasti več kot polovico lastniškega kapitala.

V trinajstletnem obdobju razvoja in reorganizacije bančnega sektorja je Estonija doživela dve resni bančni krizi, prvo v letih od 1992 do 1994, drugo pa v letih od 1998 do 1999. Kakor je morala država v času prve bančne krize sama reševati svoje probleme, so ji v času druge priskočile na pomoč tuje banke. Ko so se združitve med estonskimi bankami končale, so se za estonski bančni trg začele vse bolj zanimati skandinavske banke. Tako je Swedbank pridobila 56% Hansapank, Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) pa 32% Eesti Ühispank. V letu 1999 sta ti dve švedski banki za več kot 50% povečali svoj delež v lastniškem kapitalu teh dveh bank (Gaspari et al., 2002, str. 44). Razmere v bančnem sektorju so se občutno izboljšale, ko so se švedske banke in drugi nordijski investitorji pridružili krogu lastnikov in s tem izboljšali perspektivo bančnega sistema.

Tuja kapitalska udeležba je dokaj visoka v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami. Skupni delež tujih lastnikov se je dvignil na 85,9% ob koncu leta 2001, od tega so tuje banke od leta 1996, ko je njihov delež v lastniškem kapitalu znašal 10,3%, povečale svoj delež na 63,3% ob koncu leta 2001 (Gaspari et al., 2002, str. 47). Delež lastništva javnega sektorja, predvsem centralne banke, se je leta 1998 povečal, in sicer predvsem zaradi sanacije dveh manjših bank, konec leta 2000 pa se je zmanjšal na ničlo zaradi prodaje Optiva Pank finski Sampo Group.

Tako kot za vse druge tranzicijske države je tudi za baltske države značilen trend konsolidacije, združevanj in prevzemov. Zaradi teh trendov se je posledično zmanjšalo število bank v vseh treh državah, njihovi bančni sektorji pa so večinoma v tujih rokah. Glavni investitorici v bančni sektor baltskih držav sta Swedbank in Skandinaviska Enskilda Banken (SEB), ki sta se leta 2001 nameravali združiti, pa jima Komisija za konkurenco v EU ni izdala dovoljenja. Ti dve banki sta večinski lastnici šestih največjih bank v vseh treh državah ter imata tako kontrolo nad več kot polovico bančnega sektorja baltskih držav.

Bančna zakonodaja baltskih držav je popolnoma usklajena z zakonodajo EU. Vse tri države že od sredine 90-ih nimajo omejitev na kapitalske transakcije, zahteve glede kapitalske ustreznosti in izpostavljenosti pa so celo malo strožje kot zahteve EU. Prav zaradi popolne usklajenosti na področju bančne zakonodaje z EU baltske države niso zaprosile za prehodno obdobje na tem področju.

6.3. Države bivše Jugoslavije

Jugoslavija je imela bistveno drugačen bančni sistem od drugih nekdanjih komunističnih držav. Dvostebni bančni sistem je uvedla že sredi 50-ih let, decentralizacija bančnega sistema pa se je začela leta 1964, ko je Narodna banka Jugoslavije (NBJ) prenesla del svojih funkcij na svoje podružnice po republikah. Takrat so se začele tudi ustanavljati komunalne banke in hranilnice.

Naslednja posebnost jugoslovanskega bančnega sistema je bilo lastništvo bank. Lastniki bank so bila družbena podjetja, ki so imela odločilen vpliv na poslovanje bank in sprejemanje odločitev. Torej so bile tudi banke v družbeni lasti. »Nedefiniranost« lastništva in institucionalni okvir sta dovoljevala močan, čeprav neformalen vpliv političnih struktur na sprejemanje odločitev na vseh nivojih. Nenehno spreminjanje lastništva v bankah je tako vse udeležence bančnega poslovanja osvobodilo odgovornosti za posledice neprimernih odločitev.

Glede na to, da so bili lastniki bank podjetja, ki so bila večinoma tudi glavni dolžniki bank, lahko ugotovimo, da je bila taka struktura lastništva v jugoslovanskih bankah pogubna za učinkovitost bank. V bankah je zaradi posojanja samemu sebi, politično vodene posojilne dejavnosti ter prevelike izpostavljenosti posameznim klientom prišlo do dolgoročno neustrezne alokacije posojil in akumuliranja slabih posojil.

Poleg neprimerne lastniške strukture so bile problem jugoslovanskih bank tudi izgube iz naslova odprtih deviznih pozicij, tako da so banke lahko preživele samo ob redni pomoči NBJ. Ta jih je reševala z ekspanzivno monetarno politiko, ki pa je pripeljala do visoke inflacije. Tako so oziroma bi morale novonastale države po razpadu skupne države v bančnem sektorju najprej reševati probleme negativnih posledic neustrezne lastniške strukture,

visokega deleža slabih posojil in zamrznjenih deviznih vlog, ki so jih banke deponirale pri NBJ. Pri tem so bile države različno uspešne.

V nadaljevanju si bomo na kratko ogledali načine saniranja in privatizacije bank po različnih državah bivše Jugoslavije ter trenutno lastniško strukturo bank v teh državah. Države bivše Jugoslavije so bile različno uspešne pri sanaciji bančnih sektorjev, prav tako pa so imele oziroma imajo različen odnos do tujcev kot strateških investitorjev.

6.3.1. Srbija

Za srbski bančni sektor, ki od začetka leta 2001 doživlja korenite spremembe, katerih cilj je popolna prenova in reorganizacija bančnega sektorja na podlagi sprejetih zakonov, je značilna velika podkapitaliziranost, obremenjenost s slabimi posojili, nelikvidnost in nesolventnost največjih bank, slaba zunanja in notranja kontrola ter družbeno lastništvo, razdrobljena struktura delničarjev in pomanjkanje profesionalnega vodenja.

V program sanacije in prestrukturiranja bank je vključenih 83 srbskih poslovnih bank⁴⁶. V programu je poudarek na vključitvi tujih investitorjev na začetku procesa ter čim hitrejšem in stroškovno čim učinkovitejšem postopku prestrukturiranja in privatizacije bank. Ne zadostna politična podpora v državi za izvajanje bolečega prestrukturiranja in sanacije bank ter počasna finančna podpora mednarodne skupnosti so pogloblitve omejitve, ki bi lahko ovirale učinkovito izvajanje reforme srbskega bančnega sektorja.

Zaradi velikih dolgov, ki jih imajo srbske banke predvsem do držav Pariškega in Londonskega kluba ter mednarodnih organizacij, se je srbska vlada nekajkrat sestala s predstavniki teh upnikov. V dveh krogih pogajanj je dosegla odpis dela dolga. Na podlagi podpisanega sporazuma so morale banke izdati delnice ter jih prenesti na državo in tako je z zamenjavo dolgov za delež v kapitalu država začasno postala lastnica večjih delujočih bank – dolžnic Pariškega in Londonskega kluba ter mednarodnih organizacij.

Država je tako postala večinski lastnik v enajstih bankah ter manjšinski lastnik v štirih bankah. Po besedah guvernerja NBJ naj bi v bankah, v katerih bo država večinski lastnik, razpolagala v povprečju s 66,4% deležem, in sicer naj bi se ta delež gibal od 52% v Novosadski banki do 84% v Kontinental banki (Proces privatizacije domačih banaka, 2002).

V naslednji fazi sanacije bo država odprodala svoj kapitalski delež v bankah. V Srbiji torej še vedno prevladujejo domače banke, katerih velik del je še vedno v državnih rokah. Privatizacija srbskih bank se je že pričela in država že intenzivno išče potencialne investitorje, pri tem pa imajo prednost predvsem tuji strateški investitorji.

⁴⁶ Program ne zajema bank s področja Kosova in Črne Gore.

V letu 2001, ko se je reforma začela, je bilo na novo ustanovljenih pet bank, od tega štiri tuje. Poleg sedmih tujih bank ima svoja predstavništva v Srbiji 12 tujih bank. Tudi v srbskem bančništvu se je pričel proces združevanj in prevzemov, in sicer je bilo v letu 2001 18 manjših bank pripojenih k večjim, likvidnejšim in solventnejšim bankam (Sektor za poslove kontrole, 2002, str. 2).

V Zakonu o bankah in drugih finančnih organizacijah, ki je bil sprejet leta 1993, do leta 2002 pa je doživljal korenite spremembe in številne amandmaje, je glede lastništva bank določeno, da so lahko delničarji domače ali tuje pravne ali fizične osebe. Glede velikosti deleža lastniškega kapitala tujca ni postavljenih nikakršnih omejitev. Pri prodaji delnic banke, pri kateri posamezna pravna ali fizična oseba pridobi več kot 10% delež lastništva, mora banka o tem obvestiti NBJ, za pridobitev več kot 15% lastniškega kapitala pa mora pridobiti dovoljenje NBJ. Posamezna banka je lahko lastnik druge banke ali finančne organizacije, vendar ne sme razpolagati z več kot 51% lastniškim deležem v tej finančni organizaciji (Sektor za poslove kontrole, 2002, str. 6-7).

Z najnovejšimi spremembami v Zakonu o bankah in drugih finančnih organizacijah, Zakonu o sanaciji, likvidaciji in stečajju bank ter Zakonu o Agenciji za sanacijo bank je bančna zakonodaja že v veliki meri prevzela glavna določila zakonodaje EU na tem področju. Vendar pa bo treba še veliko postoriti predvsem na področju notranje in zunanje kontrole delovanja bank.

6.3.2. Črna gora

V začetku leta 2001 je ob tehnični pomoči strokovnjakov za bančni nadzor iz podjetja PriceWaterhouseCoopers sektor Centralne banke za nadzor nad bančnim poslovanjem opravil revizijo stanja bank s sedežem v Črni gori. Na podlagi rezultatov opravljenega nadzora in glede na določila Zakona o bankah je Centralna banka izdajala bankam dovoljenja za poslovanje. Banke, ki so želele pridobiti to dovoljenje, so morale najprej odpraviti vse nepravilnosti, ki so bile ugotovljene na podlagi revizije. Do konca leta 2001 je dovoljenje pridobilo pet bank, trenutno pa z dovoljenjem Centralne banke posluje devet bank s 75% deležem zasebnega kapitala. Dve izmed njih sta v večinski lasti tujcev, v dveh pa je delež tujega kapitala nekaj več kot 50%. Lastniki in ustanovitelji preostalih bank pa domače fizične in pravne osebe.

Najtežjo nalogo pri sanaciji črnogorskega bančnega sistema je predstavljala Montenegrobanka. Prek nje je skoraj v celoti potekalo zadolževanje v tujini in Centralna banka Črne gore se je v začetku 2001 zaradi trajne plačilne nezmožnosti te banke odločila za uvedbo prisilne uprave. Vlada je prevzela njen devizni dolg in obveznosti za stare devizne prihranke. Na podlagi te zamenjave dolga za lastniški delež je država postala več kot 90% lastnica Montenegrobanke. 9. maja 2003 je na podlagi podpisanega sporazuma z vlado

lastnica tega deleža postala slovenska NLB, ki se je obvezala, da bo za dokapitalizacijo te banke namenila dodatnih 6 milijonov evrov⁴⁷.

Sočasno z Zakonom o bankah je leta 2000 črnogorski parlament sprejel tudi Zakon o centralni banki, s čimer je bilo omogočeno oblikovanje finančnega sistema Črne gore. V praksi Centralna banka še vedno ni popolnoma samostojna in je njena vloga zgolj formalopravna, zato je ena od prioritarnih nalog izvršilne oblasti, da ji podeli popolno samostojnost in avtonomijo z največjo možno stopnjo odgovornosti.

6.3.3. Makedonija

V makedonskem bančnem sektorju so bile od osamosvojitve države izpeljane temeljne institucionalne reforme v tranzicijskem procesu bančnega sektorja: sanacija in privatizacija bank ter vstop tujih strateških partnerjev. Sočasno se je ob tem razvijal ustrezen zakonodajni in regulatorni okvir.

Makedonski pristop k sanaciji bank je sledil centraliziranemu modelu. Ustrezne slabe bilance so bile odstranjene iz bilanc stanja bank in prenesene na Agencijo za sanacijo bank, ki je imela vsa pooblastila za upravljanje slabih naložb. Prvi sanacijski program se je pričel izvajati leta 1995. V okviru tega programa sta potekala dva procesa, in sicer splošna sanacija vseh bank, ki so podedovale slabe naložbe in zamrznjene devizne vloge gospodinjstev iz nekdanje Jugoslavije⁴⁸, ter individualna sanacija največje makedonske banke – Stopanske banke⁴⁹.

Zaradi neuspešne prve sanacije Stopanske banke je bila izvedena še druga sanacija, ki je bila v bistvu spremljajoči ukrep v postopku privatizacije banke prek vstopa tujega strateškega investitorja. Leta 2000 je National Bank of Greece odkupila 70,2% lastniški delež v Stopanski banki, EBRD in IFC (International Finance Corporation) pa sta odkupile vsaka po 10,8% (57 years tradition of Stopanska banka AD, 2003).

V začetni fazi tranzicije je bila privatizacija makedonskih bank stranski produkt privatizacije podjetij, ki so bila v družbeni lasti in hkrati glavni delničarji bank. To je bila t.i. spontana privatizacija bank. Do leta 1997 so bile makedonske banke večinoma v privatni lasti. Leta 1998 je bila ustanovljena Makedonska banka za podhrška na razvojot (Makedonska banka za

⁴⁷ NLB bo za nekaj več kot 91% delnic Montenegrobanke odštela 11 milijonov evrov, dodatnih 6 milijonov pa bo namenjenih za dokapitalizacijo, od tega 5 milijonov evrov za naložbe in poldrugi milijon za njen razvoj (Racković, 2003, str. 8).

⁴⁸ Velik del zamrznjenih deviznih vlog je bilo črtanih iz bilanc stanja bank - te obveznosti je prevzela vlada, prav tako pa je vlada prevzela tudi za 786 milijonov USD obveznosti bank do tujih uradnih upnikov, predvsem do članov Pariškega in Londonskega kluba (Gligor, 1999, str. 5).

⁴⁹ Najprej je bila izpeljana zamenjava slabih posojil in naložb z državnimi obveznicami v nominalni vrednosti USD 123 milijonov, kasneje pa je bila Stopanska banka razdeljena na šest samostojnih bank z namenom dekoncentracije bančnega sektorja in izboljšanja njegove konkurenčne strukture.

razvoj) z namenom financiranja drobnega gospodarstva in izvoza domačih podjetij. Ta banka je še vedno v 100% državni lasti.

Po letu 2000 je prišlo do pomembnejšega vstopa tujega kapitala, ko je grška banka postala večinski lastnik Stopanske banke, slovenska Nova Ljubljanska Banka in nemška LHB International Handelsbank pa sta postali večinski lastnici tretje največje makedonske banke – Tutunske banke. Tako se je konec leta 2000 delež bank z več kot 50% tujega kapitala povečal iz 11,5% konec leta 1999 na 53,4%. Konec leta 2001 je bilo od skupaj 21 bank v večinski tuji lasti 8 bank (Annual Report on Banks and Supervision, 2000, str. 20 in Annual Report on Banks and Supervision, 2001, str. 14).

V naslednjih letih je pričakovati več združevanj in prevzemov znotraj makedonskega bančnega sektorja in med makedonskimi ter tujimi bankami, predvsem s tistimi iz EU. Prav tako bo potrebna nadaljna uskladitev bančne zakonodaje z mednarodnimi standardi. Ključna področja izboljšave sta konsolidirani nadzor ter krepitev sodelovanja med različnimi domačimi nadzornimi institucijami.

6.3.4. Bosna in Hercegovina

Finančni sistem Bosne in Hercegovine je bil določen z daytonskim mirovnim sporazumom, podpisanim leta 1995. V njem je bilo določeno, da se kot skupna finančna institucija na celotnem ozemlju BiH oblikuje samo Centralna banka Bosne i Hercegovine ter da se ustanovijo druge finančne institucije, ki se organizirajo na ravni bosenskih entitet, ki jih določa ta mirovni sporazum. Ti dve entiteti sta Federacija Bosne in Hercegovine in Republika Srbska.

Pred razpadom Jugoslavije so bile banke v BiH organizirane v sistemu Privredne banke Sarajevo, ki je združevala okoli 20 članic. Poleg te banke so delovale še banke iz sistemov Ljubljanske banke in Jugobanke.

Lastninjenje bank v BiH urejajo Enote za lastninjenje bank kot specializirane institucije na ministrstvih za finance obeh entitet. Banke je mogoče lastniniti samo z gotovino. V programu lastninjenja in sanacije bank članic Privredne banke Sarajevo se je pojavil problem solidarne odgovornosti, še posebno zaradi dolgov v tujem denarju, za katere je jamčila centralna združena banka. V primeru Ljubljanske banke je prisoten problem prihrankov v tujem denarju, ki so jih prebivalci BiH položili v to banko, v primeru Jugobanke pa se pojavlja problem razdelitve dobroimetja med centralnim delom banke v Beogradu in banko naslednico v Sarajevu.

Kljub vsem oviram in težavam se postopka lastninjenja in sanacije bank bližata koncu. Ker za sanacijo bank niso bila zagotovljena državna sredstva, je reforma bank temeljila na

dokapitalizaciji in prevzemu s strani drugih domačih oziroma tujih bank ali finančnih institucij.

Od 48 bank, ki so konec leta 2001 delovale na območju BiH, jih je bilo 36 z večinskim zasebnim kapitalom (27 v Federaciji BiH in 9 v Republiki Srbski), 12 pa jih je bilo z večinskim državnim kapitalom (po 6 bank v vsaki entiteti). V skupini zasebnih bank so tuje banke prevladoval v Federaciji, kjer je bil tuji kapital udeležen v 16-ih bankah. Od tega je bilo 6 bank s 100% in 10 bank z večinskim tujim kapitalom (Gaspari et al., 2002, str. 71). Banke v Republiki Srbski so slabše udeležene v tujem kapitalu.

Za bančni sistem v BiH je značilna relativno visoka usklajenost pravnega okvirja z mednarodnimi standardi ter baselskimi načeli poslovanja in upravljanja bank. V prihodnosti bo potrebno dokončati proces privatizacije in sanacije preostalih bank ter povrniti zaupanje domačih in tujih investitorjev.

6.3.5. Hrvaška

Projekt sanacije hrvaških bank, ki se je začel leta 1996, je temeljil na obsežni finančni podpori vlade. Velik del slabih terjatev bank je bil prenešenih na državno Agencijo za osiguranje štednih uloga i sanacijo banaka (DAB), ki jih je poskušala izterjati ali zamenjati za lastništvo, vendar je bila večina teh terjatev storniranih. DAB je postala lastnica bank, medtem ko jih je vlada financirala in prodala, namesto da bi jih sanirala. Stroški sanacije bank so bili po neuradnih ocenah daleč najvišji glede na stroške v ostalih tranzicijskih državah.

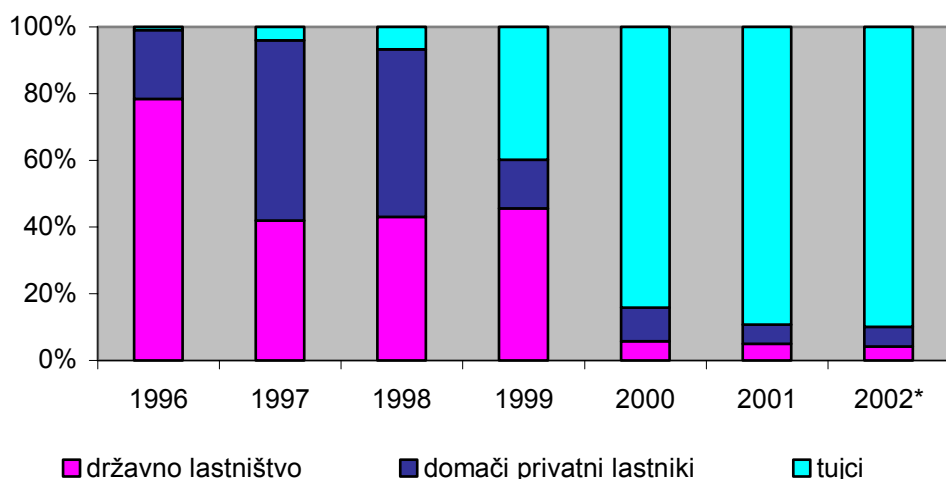
Prva banka, ki je bila po procesu sanacije tudi privatizirana, je bila Slavonska banka, in sicer sta leta 1998 66,68% lastniški delež te banke odkupili avstrijska Karntner Landes-und Hypothekenbanker in EBRD. Sledila ji je Privredna banka Zagreb, ki je leto kasneje prodala 66% delež lastniškega kapitala italijanski Banca Commerciale Italiana, ki je sedaj del italijanske bančne skupine Banca Intesa (Jones, 2001, str. 48). Leta 2000 sta bili tujim strateškim investitorjem prodani še dve hrvaški državni banki. To sta bili Splitska banka in Riječka banka - prva je bila kupljena s strani italijanske UniCredito, drugo pa je prevzela nemška Bayerische Landesbank Girocentrale.

Leta 2001 je Konzorcij (italijanska UniCredito Italiano in nemška Allianz) objavil namero o nakupu večinskega paketa delnic Zagrebačke banke. Ker je UniCredito Italiano že posedoval večinski paket v Splitski banki in bi s tem prišlo do prevelike koncentracije, so nadzorni organi to namero dopustili le pod pogojem, da Italijani prodajo svoj delež v Splitski banki. Tako je leta 2002 Splitska banka dobila novega lastnika, in sicer avstrijsko Bank Austria Creditanstalt, ki je sedaj lastnik 90,1% deleža v kapitalu te banke. Večinski lastnik Zagrebačke banke pa je v tem letu postal Konzorcij – UniCredito Italiano ima trenutno v lasti 82,2% in Allianz 13,7% lastniški delež (Vlasnička struktura bankovnog sustava, 2003).

Prejšnje leto je bila Dubrovačka banka, ena od preostalih treh bank, ki so še bile v večinski državni lasti, v celoti prodana Dalmatinski banki. Dalmatinska banka skupaj z Istarsko banko in Sisačko banko sestavlja bančno skupino Nova banka, ki je v lasti ameriške korporacije Charlemagne Capital. Dubrovačka banka naj bi zaenkrat obdržala svojo samostojnost, vendar pa naj bi bila v bližnji prihodnosti priključena k tej bančni skupini.

Skoraj 90% lastniškega kapitala celotnega bančnega sektorja je v rokah tujcev, predvsem Italijanov in Avstrijcev. Spreminjanje lastništva v hrvaških bankah je vidno iz Slike 5, kjer lahko vidimo, da se je delež tujcev najbolj povečal v tem tisočletju, in sicer do konca tretjega tromesečja leta 2002 kar za 50 odstotnih točk glede na leto 1999. Zaradi privatizacije skoraj vseh državnih bank se je delež države znižal na približno 4%, medtem ko je še leta 1996 znašal skoraj 80%.

Slika 5: Lastniška struktura hrvaških bank v obdobju 1996-2002 (v %)**

* Podatki se nanašajo na 30.09.2002

**Podatki se nanašajo na zadnji dan v letu.

Vir: Vlasniška struktura bankovnog sustava, 2003.

Hrvaški bančni sistem se vse hitreje vključuje v bančni sistem EU. Julija prejšnje leto je bil sprejet že tretji bančni zakon, predvsem kot posledica vse boljših odnosov z EU, zaradi česar se je pojavila potreba po harmonizaciji bančne zakonodaje z zakonodajo EU. Ta novi zakon prinaša spremembe na poglobitnih točkah; uveljavlja namreč vsa glavna načela evropske bančne direktive, tako da lahko rečemo, da je hrvaška bančna zakonodaja zelo usklajena z zakonodajo Unije.

6.3.6. Slovenija

Za začetno obdobje tranzicije slovenskega bančnega sektorja sta bila značilna procesa sanacije in dokapitalizacije bank. Slovenski model sanacije je bil mešanica centraliziranega in decentraliziranega pristopa, kajti slabe bančne naložbe niso bile v celoti zamenjane za sanacijske obveznice. S takim pristopom naj bi preprečili »moralni hazard«, saj bi banke lahko nadaljevale s prejšnjo prakso dajanja kreditov slabim komitentom v pričakovanju, da bo v primeru njihovega nevrčila država spet intervenirala. Tako je bilo v začetku leta 1993 na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic (ASBH) prenešenih 85% slabih posojil, preostanek pa je ostal v bilancah bank (Gaspari et al., 2002, str. 53).

Sanacija je potekala v štirih stopnjah (Gaspari et al., 2002, str. 53):

- v višini tekočih izgub je bil zmanjšan kapital bank;
- slaba posojila so bila zamenjana za obveznice ASBH, ki so bile izdane z jamstvom Republike Slovenije;
- del slabih bančnih posojil se je prenesel na ASBH skupaj z obveznostmi do bančnih komitentov, s čimer so nastale podrejene terjatve nekdanjih lastnikov bank;
- ASBH je banke dokapitalizirala tako, da so začele izpolnjevati zahteve o kapitalski ustreznosti, to pa je istočasno pomenilo, da je lastništvo bank prešlo v roke države.

Sanacija bank je bila osredotočena na največje banke, ki so začele s poslovanjem že v Jugoslaviji. Pričela se je v Ljubljanski banki (LB) v začetku leta 1993, nadaljevala v Kreditni banki Maribor (KBM) aprila 1993 in januarja 1994 v Kreditni banki Nova Gorica. Slednja je bila leta 1995 priključena KBM.

Leta 1994 sta bili kot sestavni del sanacijskega postopka LB in KBM ustanovljeni Nova Ljubljanska banka in Nova Kreditna banka Maribor. LB in KBM sta obdržali terjatve in obveznosti v zvezi z nekdanjo Jugoslavijo, medtem ko so bile na novoustanovljeni banki prenešene vse druge naložbe in obveznosti. Tako sta ti dve banki lahko začeli poslovati brez bremena obveznosti, ki so bile rezultat nekdanjih razmer v skupni državi.

Junija 1997 se je sanacija uradno končala in obe banki sta postali v celoti državni. Slediti bi morala njuna privatizacija, ki pa je bila iz več razlogov, predvsem političnih, odložena do začetka leta 2000. V istem letu je bilo 10% državnega premoženja v obeh bankah zamenjanega za delnice podjetij v lasti Kapitalske družbe in Slovenske odškodninske družbe (Ulaga, 2002, str. 37).

Leta 2001 je vlada pripravila program privatizacije NLB in NKBM. Vlada se je odločila, da bo prek mednarodne ponudbe poskušala pridobiti zainteresirane investitorje za nakup 34% lastniškega deleža v NLB in 65% deleža v NKBM, pri čemer naj bi potencialni novi lastniki prišli iz vrst mednarodno uveljavljenih finančnih institucij (Gaspari et al., 2002, str. 59).

Pripravljenost za nakup delnic NKBM je pokazalo več kot 10 bank oziroma finančnih skupin iz Nemčije, Avstrije, Italije, ZDA, Slovenije in Hrvaške. V ožji krog pogajanj za nakup deleža so bili izbrani italijanska UniCredito, slovenski konzorcij Aktiva Group in avstrijska Bank Austria Creditanstalt. Komisija za privatizacijo NKBM je v začetku leta 2002 odločila, da nobena od ponudb ni ustrezna, kar je potrdila tudi vlada, in tako se je privatizacijski postopek za to banko ustavil. V pripravi je nov program njenega razvoja, ki naj bi vključeval dokapitalizacijo ter postopno odprodajo državnega deleža.

Program privatizacije NLB je predvideval, da država ob koncu prve faze (konec marca 2002) zmanjša svoj lastniški delež s 83% na 25% plus 1 delnico, delež drugih delničarjev naj bi znašal 15%, delničarji pripojenih hčerinskih bank⁵⁰ naj bi imeli 12%, institucionalni lastniki 1 delnico manj kot 14%, strateški investitor(-ji) pa naj bi kupil(-i) 34% lastniški delež (Ulaga, 2002, str. 40). V ožji izbor so prišle EBRD, avstrijska Erste Bank in belgijska KBC, vendar je le zadnja oddala tudi zavezujočo ponudbo. Tako je konec leta 2002 belgijska KBC postala lastnica 34% lastniškega deleža, vendar z obvezo, da do leta 2006 ne sme kupovati dodatnih delnic NLB. V drugi fazi privatizacije NLB je EBRD dobila možnost nakupa 5% deleža, sledila pa naj bi tudi dokapitalizacija banke. Te nove delnice naj bi bile ponujene portfeljskim vlagateljem⁵¹.

Za slovenski bančni sektor je prav tako načilen proces konsolidacije, za katerega se pričakuje, da bo v naslednjih letih še pridobival na pomenu. Veliko zagovornikov dejstva, da naj slovenske banke ostanejo v slovenskih rokah, vidi najboljšo rešitev v združitvi slovenskih bank v eno vseslovensko banko, ki bo zadosti velika, da bo uspešno konkurirala tujim bankam.

V letu 1997 je prišla s strani bank pobuda za oblikovanje bančnih skupin, na podlagi katere so bile oblikovane štiri bančne skupine: skupina NLB s šestimi članicami ter bančne skupine Banke Celje, SKB banke in Banke Koper, od katerih je vsaka imela po dve banki članici. Leta 1998 sta zaradi pripojitve banke članice k vodilni banki prenehali obstajati skupini Banka Celje in SKB banka, leta 1999 pa iz istega razloga tudi skupina Banka Koper. V letu 2001 se je konsolidacija slovenskega bančnega sektorja nadaljevala. Intenzivna je bila zlasti v zadnjem trimesečju tega leta, ko je prišlo do pripojitve treh bank k NLB in pripojitve Banke Societe Generale Ljubljana k SKB banki.

Število bank se po letu 1994 postopno znižuje. Od takratnih 33 bank se je v naslednjih letih število bank postopoma zniževalo⁵², in sicer je na dan 31.12.2001 v Sloveniji delovalo 21 bank, od tega štiri hčerinske banke tujih bank in ena podružnica tuje banke (Letno poročilo

⁵⁰ Oktobra 2001 so bile NLB pripojene Pomurska banka, Dolenjska banka in Banka Velenje.

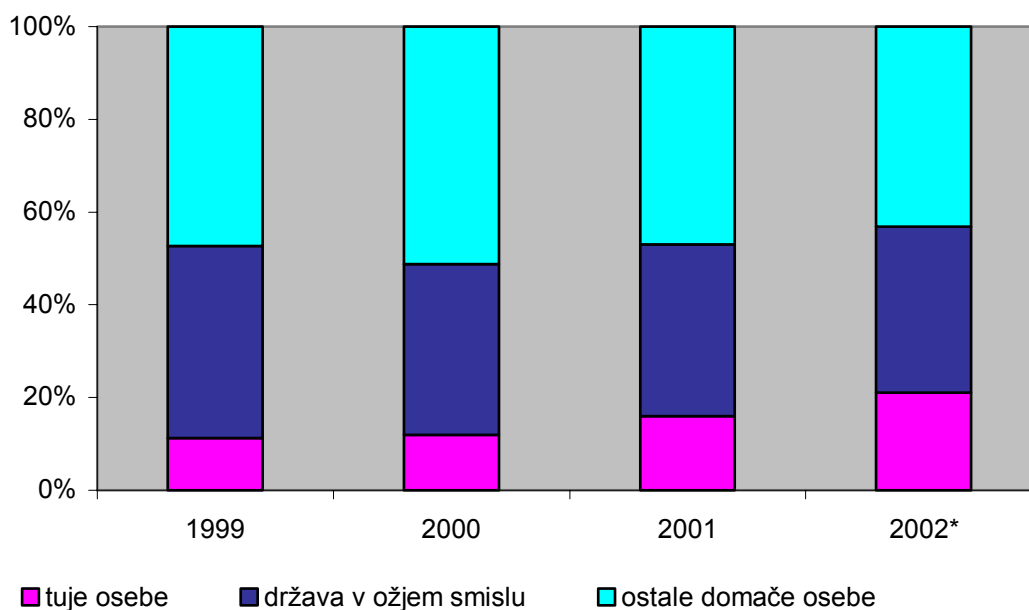
⁵¹ Pri nakupu teh delnic bo lahko sodelovala EBRD, ki bo smela kupiti vse delnice, ki jih portfeljski vlagatelji ne bodo, do leta 2005 pa jih bo morala še trikrat ponuditi v odkup portfeljskim vlagateljem.

⁵² Najbolj se je število bank zaradi treh pripojitev in likvidacije ene banke znižalo leta 1998.

Banke Slovenije za leto 2001, 2002a, str. 41). Ker je novi Zakon o bančništvu, ki je bil sprejet leta 1999, omogočil tudi ustanavljanje podružnic tujih bank, je v tem letu začela delovati tudi prva podružnica tuje banke – Kaerntner Sparkasse, ki je zaenkrat tudi edina takšna v Sloveniji.

Slovenske banke so pretežno v zasebni lasti. Kot je razvidno iz Slike 6, je delež tujih oseb v lastniškem kapitalu slovenskih bank glede na druge tranzicijske države dokaj nizek, saj je konec prve polovice leta 2002 znašal le 21,1%. Delež tujcev se je leta 2001 zaradi nakupa SKB banke s strani francoske Société G n rale⁵³ in nakupa 15% lastniškega kapitala Banke Koper s strani italijanske banke s SaoPaolo IMI, ki je v prvi polovici leta 2002 ta delež še povečala, povečal na 62,16%⁵⁴. Delež tujih oseb se je bistveno povečal tudi v kapitalu Krekove banke, ki jo je junija 2002 z nakupom 97% njenih delnic prevzela avstrijska Raiffeisen Internationalbeteiligungs (Mejniki v razvoju Raiffeisen Krekove banke, 2003). Ne glede na to, da je bil 34% delež NLB konec leta 2002 prodan belgijski KBC, je delež države v lastniškem kapitalu bank še vedno visok (35,8%). To je predvsem zaradi prepočasne privatizacije dveh največjih bank – NLB in NKBM, za katero je bil privatizacijski postopek prekinjen za nedoločen čas.

Slika 8: Lastniška struktura slovenskega bančnega sektorja v letih 2000-2002 (v %)**

*Podatki na dan 30.06.2002.

**Podatki se nanašajo na zadnji dan v letu.

Vir: Banka Slovenije, 2002, str. 11.

⁵³ S to pripojitvijo je bilo 98,4% lastniškega kapitala SKB banke v tuji lasti (Banka Slovenije, 2002, str. 11).

⁵⁴ Konec marca 2003 je povečala svoj delež v kapitalu te banke tudi Luka Koper in tako ima sedaj v lasti 10% lastniškega kapitala; tak delež posedujeta tudi Istrabenz in Intereuropa (Sporočila za javnost Banke Koper, 2003).

Leta 1999 sprejeti Zakon o bančništvu je skoraj popolnoma usklajen z bančno zakonodajo EU, vendar pa bosta načeli enotne bančne licence in nadzora domače države na podlagi sporazuma popolnoma stopili v veljavo šele z vstopom Slovenije v EU. Zahteve glede lastništva in pridobivanja deležev v lastniškem kapitalu so usklajene z bančno direktivo, prav tako je zakon omogočil ustanavljanje podružnic tujih bank, vendar pa je v Sloveniji zelo prisoten strah pred tujci in zagovarjanje nacionalnega interesa pri prodaji bank. Vseeno se v prihodnosti lahko pričakuje povečanje deleža tujcev v kapitalu slovenskih bank ter povečanje števila tujih bank, ki bodo pomenile veliko konkurenco domačim bankam.

9. SKLEP

V bančnih sektorjih držav srednje in vzhodne Evrope od začetka 90-ih let poteka proces prestrukturiranja, predvsem v smeri reševanja problema slabih posojil, ki so se veliko let kopičila na strani sredstev bank, ter privatizacije bank, ki so poslovale že pred obdobjem tranzicije in za katere je bilo značilno državno lastništvo. Privatizacija bank v teh državah je bila kljub enakim ciljem različno uspešna in različno hitra.

Države so problem slabih posojil reševale ali centralizirano ali decentralizirano. Za centralizirani način sanacije bank je značilno, da se slaba posojila izločijo, prenesejo na centralno državno agencijo, banke pa dokapitalizirajo. Država torej vodi proces sanacije prek dokapitalizacije. Za tak način sanacije sta se odločili npr. Češka in Slovaška. Pri decentraliziranem načinu sanacije proces vodijo posamezne banke, država pa jim pri tem nudi pomoč. Banke intervenirajo v podjetjih, saj jih poznajo bolje od državnih organov. Tak način sanacije je bil značilen za Poljsko in Madžarsko. Slovenija se je odločila za mešanico obeh pristopov.

Tudi pri privatizaciji so države prevzele različne strategije. Tako se je Madžarska odločila za privatizacijo bank v državni lasti s prodajo strateškim investitorjem, predvsem tujim, ki so imeli odmeven sloves, saj domači na začetku procesa niso imeli takšnega ugleda. Na drugi strani je primer Češke in Slovaške, ki sta do leta 1999 prisegali na ohranjanje bank v državnih rokah. Tako je velik delež njunih bank po prvem privatizacijskem valu ostal v rokah države, delež tujcev pa se je povečal šele po kasnejši sanaciji in drugem privatizacijskem valu.

Medtem ko se je delež države v lastniškem kapitalu bank v večini tranzicijskih držav znižal na nič oziroma je zelo nizek, je v nekaterih državah proces privatizacije zaradi različnih vzrokov, predvsem političnih, v časovnem zaostanku. Ta delež je še vedno zelo visok v Sloveniji (36%), na Madžarskem (25%) in v Srbiji.

Bančni sektorji baltskih držav so večinoma v rokah bank iz skandinavskih držav, ki so jim pomagale pri reševanju bančnih kriz in tako počasi preko finančnih injekcij prevzemale njihove banke. Glavni investitorici sta Swedbank in SEB, ki imata kontrolo nad več kot polovico bančnega sektorja baltskih držav. Delež tujcev, predvsem gre za strateške partnerje iz držav EU, je zelo visok tudi na Hrvaškem in Slovaškem, kjer njihov delež v lastniškem kapitalu presega 85% kapitala celotnega bančnega sektorja teh dveh držav. Več kot 50% tuje lastništvo bank je značilno za Madžarsko, Poljsko in Črno goro.

Tudi za bančne sektorje tranzicijskih držav so značilni procesi konsolidacije, povezovanj in prevzemov. Medtem ko je bilo za Poljsko in Slovenijo (vsaj v začetnih letih tranzicije) med domačimi bankami značilno povezovanje v bančne skupine, so banke drugih tranzicijskih držav največkrat postale del velikih mednarodnih bančnih in finančnih skupin. Največji

vlagatelji oziroma najpomembnejši strateški partnerji so razvite banke zahodnih držav (npr. EBRD in IFC), ki pomenijo jamstvo v primeru, če bi katera od tranzicijskih bank zabredla v težave.

Banke tranzicijskih držav investirajo tudi v bančne sektorje drugih tranzicijskih držav. Tako je estonska Hansapank leta 2001 postala večinski lastnik litvanske Lietuvos Taupomasis Bankas, madžarska OTP leta 2002 slovaške Investičné a rozvojové banke, slovenska NLB leta 2003 črnogorske Montenegrobanke itd.

Glede na to, da si želijo vse omenjene države vstopiti v EU, morajo do vstopa (razen če so se dogovorile za prehodno obdobje) svojo bančno zakonodajo uskladiti z zakonodajo EU. Večinoma je to že storjeno, izstopajo le nekatere države bivše Jugoslavije kot so Srbija, Črna gora in Makedonija, ki so evropsko zakonodajo v veliki meri že prevzele, a v praksi predvsem zaradi nerazvitega bančnega sektorja in težkega uvajanja učinkovite kontrole še ni zaživela. Takšna je tudi Slovenija, ki še vedno otežuje vstop tujemu kapitalu in se zelo zaščitniško obnaša do svojih bank – to se kaže tudi v nizkem deležu tujcev v lastniškem kapitalu slovenskih bank.

LITERATURA

1. Anderson W. Ronald, Kegels Chantal: Transition Banking. Financial Development of Central and Eastern Europe. Oxford : Clarendon Press Oxford, 1998. 297 str.
2. Borish S. Michael, Ding Wei, Noël Michael: On the road to EU Accession: Financial Sector Development in Central Europe. World Bank Discussion Paper No. 345. The World Bank, 1996. 159 str.
3. Friedländer Michael: Hungary's Banking Reform. Dunaj : Wiener Institute für Internationale Wirtschaftsvergleiche, 1988. 30 str.
4. Gaspari Mitja et al.: Banke v državah srednje in vzhodne Evrope. Bančni vestnik, 51(2002), 7/8 (posebna številka), Ljubljana, 2002. 111 str.
5. General Inspectorate of Banking Supervision: Summary evaluation of the financial situation of Polish banks. Varšava : National Bank of Poland, 2002. 60 str.
6. Ggigor Bishev: Banks soundness and economic growth. Skopje : NBRM, Working paper No. 7, 1999. 9 str.
7. Gołajewska Marta et al.: Stability and Structure of Financial Systems in CEC5. CEC5 Governors meeting in mid-May 2002. Varšava : National Bank of Poland, 2002. 64 str.
8. Gros Daniel and Steinherr Alfred: Winds of change: Economic Transition in Central and Eastern Europe. London : Longman, 1995. 544 str.
9. Hoen W. Herman: The transformation of Economic Systems in Central Europe. Cheltham, Northampton : Edward Elgar, 1998. 203 str.
10. Jones Colin: Go forth and multiply. The Banker, London, 2001, 909, str. 47-49.
11. Jones Colin: Chance for big break. The Banker, London, 2002, 916, str. 36-37.
12. Jones Colin: Time to find their feet. The Banker, London, 2002a, 917, str. 65-66.
13. Komínková Zora: Development of Banking Sector in Slovakia. Bratislava : National Bank of Slovakia, Institute of Monetary and Financial Studies, 1997. 26 str.
14. Kovacs Arpad: 11th Plenary Session of the OECD Advisory Group on Privatisation on Banks and Privatisation: The Hungarian Banking System. Rim, 1997. 18 str.
15. Lah Emil: O dnevih slovenskih bančnikov v Mariboru: Privatizacija slovenskih bank na razpotju. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 12, str. 47-49.
16. Matoušek Roman: The Czech banking system in the light of regulation and supervision. Praga : National Bank of Czech Republic, Working paper No. 5., 1998. 43 str.
17. Narat Matej: Privatizacija bank. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1996. 126 str.
18. Perrin Christopher: Privatization 2002. The 2002 Guide to Central and Eastern Europe, London, 2002, str.10-13.
19. Pilková Anna: Slovak Banking Sector: New look and new challenges (I. del). Biatec, Bratislava, 10(2002), 4, str. 26-29.

20. Povalej Dušan: Meddržavna združevanja in prevzemi v evropskem bančništvu. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 9, str. 7-11.
21. Racković Slobodan: NLB v Črni gori. Dnevnik, Ljubljana, 2003, 124, str. 8.
22. Ribnikar Ivan: Lastniki bank (v EU in Sloveniji). Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 12, str. 50-54.
23. Ribnikar Ivan: Medsebojno in navzkrižno lastništvo v finančnih institucijah. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 6, str. 51-54.
24. Rimšēvičs Ilmārs: General Economic Developments and Banking in Latvia. Latvijas Banka.
[URL: <http://www.bank.lv/eng/main/pubrun/presrunas>], marec 2003.
25. Sektor za poslove kontrole: Bankarski sektor SRJ. Beograd : Narodna banka Jugoslavije, 2002. 41 str.
26. Szapáry György: Banking sector reform in Hungary: Lessons learned, current trends and prospects. Budimpešta : NBH working paper (2001/5). Economics Department, 2001. 25 str.
27. The Polish Banking system in the nineties. Varšava : National Bank of Poland, 2001. 66 str.
28. Tkáčová Dana: Banking sector in the Slovak Republic: Development, restructuring and privatisation (I. del). Biatec, Bratislava, 9(2001), 8, str. 38-40.
29. Tkáčová Dana: Banking sector in the Slovak Republic: Development, restructuring and privatisation (II. del). Biatec, Bratislava, 9(2001a), 9, str. 38-40.
30. Tkáčová Dana: Banking sector in the Slovak Republic: Development, restructuring and privatisation (III. del). Biatec, Bratislava, 9(2001b), 10, str. 38-40.
31. Tůma Zdenek: Banking sector development in the Czech Republic. Praga : Czech National Bank, 2002. 18 str.
32. Ulaga Tina: Privatizacija bank: Nekatere mednarodne izkušnje in primer Slovenije. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 48 str.

VIRI

1. AIB Group: Investments in Poland.
[URL: <http://english.bzwbk.pl/u235/navi/66914>], 05.03.2003.
2. Analysis of shareholders.
[URL: <http://www.csob.cz/pb/clanek.asp?prmKod=PB2&2=0>], 27.03.2003.
3. Annual Report on Banks and Supervision. Skopje : Narodna banka na republika Makedonija, 2000. 45 str.
4. Annual Report on Banks and Supervision. Skopje : Narodna banka na republika Makedonija, 2001. 55 str.
5. Banka Slovenije: Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2001 in prvi polovici leta 2002. Ljubljana : Banka Slovenije, 2002. 113 str.
6. Banking Supervision 2000. Praga : Češka narodna banka, 2001. 59 str.
7. Banking Supervision 2001. Praga : Češka narodna banka, 2002. 73 str.
8. Bank Profile.
[URL: http://www.otpbank.sk/cm.asp?cm_id=78], 25.03.2003.
9. Brief history of Bank Śląski in Katowice.
[URL: <http://www.ing.pl/u235/navi/51928>], 05.03.2003.
10. Business Report of Budapest Bank.
[URL: <http://www.budapestbank.hu/letolt/1/jelentes/2002/annualreport/2002.pdf>], 31.12.2002.
11. History of Bank Pekao SA.
[URL: <http://www.pekao.com.pl/bank2.xml?/sid=12/lang=US/001378-414222-77371>], 05.03.2003.
12. History of BRE BANK SA.
[URL: <http://www.brebank.com.pl/inwestorzy/index.jhtml?context=17838>], 14.03.2003.
13. History of the BIG bank Gdański.
[URL: http://www.bankmillenium.pl/34/151/?_c=439], 27.03.2003.
14. History of Živnostenská banka.
[URL: <http://www.2ziba.cz/eng/profil/historie.html>], 25.03.2003.
15. Investor Relations.
[URL: http://www.bphpbk.pl/f.php?m=menu_en_inw&I=en_inw], 12.08.2002.
16. Investor Relations.
[URL: http://www.csas.cz/csie/application?namespace=main&origin=display.jsp&event=link.display&navid=NAVIGATION_IE_002358plang.cs], 27.03.2003.
17. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2001. Ljubljana : Banka Slovenije, 2002. 105 str.
18. Letno poročilo České Exportní Banke za leto 2001. Praga : Česká Exportní Banka, 2002. 64 str.
19. Letno poročilo Češke narodne banke za leto 2001. Praga : Státna Banka Československa, 2002. 101 str.

20. Letno poročilo Českomoravské záruční a rozvojové banke za leto 2001. Praga : Českomoravská záruční a rozvojová banka, 2002. 48 str.
21. Letno poročilo Latvijske narodne banke za leto 2001. Riga : Latvijas Banka, 2002. 91 str.
22. Mejniki v razvoju Raiffeisen Krekove banke.
[URL: http://www.r-kb.si/prva_stran.asp], 02.03.2003.
23. MKB the Bank: Shareholders.
[URL: http://www.mkb.hu/english/mkb_the_bank/shareholders.html], 17.02.2003.
24. 57 years tradition of Stopanska Banka AD.
[URL: <http://www.stb.com.mk/eng/tradicija.html>], 24.04.2003.
25. Proces privatizacije domačih banaka.
[URL: <http://www.mfin.sr.gov.yu/html/index.php>], 07.10.2002.
26. Second Council Directive of 15 December 1989 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and amending Directive 77/780/EEC, (89/646/EEC), 1989.
27. Shareholder's equity.
[URL: <http://www.lb.lt/eng/publications.index.html>], 15.04.2003.
28. Sporočila za javnost Banke Koper.
[URL: <http://www.banka-koper.si>], 05.05.2003.
29. Vlasnička struktura bankovnog sustava.
[URL: http://www.hnb.hr/publikac/prezent/spf_tablica/banking_sys_ownership_structure.xls], 27.04.2003.